Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетараш, в1ашаг1кхета!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-Г1АЛГ1АЙ ОБКОМА, НОХЧ-Г1АЛГ1АЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера дені ◆ ШОАТТА, 20 ОКТЯБРЬ, 1984 ШУ. ◆ № 126 (7094). ◆ Мах 3 кап.

КПСС ЦК Политбюро

Политбюро арг1анарча заседане йийцар х1анзарча ханарча кадрови политика дхьадолча дешаех йола новкъоста К. У. Черненко предложенеш. Заседани белгалдаьккхача тайпара, дег1аена социализм эрганьккха тоаяра процесс леттаче хана къестаду дешаш нерден чоалханеи хиларо, халкъа образованеи культурах боарам айбаларо лакхлаьд кадрашкара д1адехараш, дика хила деза царех доахна г1улакхаш, ц1ена хила деза цар идейно - нравственни сибат. Цо хьалхашка оттаду кадраш хьахаржара, уж д1анийсъяра, царна кхетам балара г1улакх ленински принципаш лерраг1а чанх а йоахаш халданза тоадара декхар.

Партийни комитеташа де дезар да боахами культуреи хьаяра ерригача участнашта карте политически ч1оаг1бенна, шоай г1улакх дика довзаш, нравственно ц1ена, ваха лоарх1аш бола, парте политика толаме чакхьяха могаргдола кулгалхой оттабар.

Боккъалдар аьлча, довзув доацаш таронаш я вай болхлой класса, колхозни ахархой интеллигенце, кхадиахьа, нагархой дикаг1а болча викалий чотаг1а хаддаша нерда кадраш херка. Из деррига де деза къонача, перспектива йолча балхахоша царца цхьана болх а беш опыт 1оверг1йолаш, балхех кхетарг1болаш доккхаг1а долча ноехалах йолча хало а атто а лайнача кадрех пайда нйбарца цхьан тар а деш. Боккхача лоарх1аме да кадрай деловойи партийно - политически кийчо эргайоахаш тоаяр, боккъонца йола кадрай резерв хьаяр. Къаьстта теркам т1абохийт парте кадраша беча балха боагг1ача бесса т1ахьожам лоаттабаре, х1ана аьлча цу тайпара т1ахьожам ца хиларах хул практика хьахьонкхача бесса, кхоачамбоацарий- г1алатий, цкъаза харцахьа г1улакхаш леладара бахьан.

Уж декхараш теркал я деш. Политбюро т1адиллад союзни республикай Компартей ЦК, парте крайкомашта, обкомашта, окружкомашта, горкомашта, райкомашта кадрашца беш болча берригача балха боарам лакхбара, уж хьахоржилга, д1анийсъелга, кхетам лулга тоадара т1адероадаь хоадам боллаш дола г1улакхаш белгал а дь чакхдахар. Дилла доатт1ача организацешта т1аниллад халкъа боахаман социальни - культурни г1улакхаштех доал дара х1анзарча хана эшараш теркал а деш, х1ана йолаш йолча кулгал деча кадрашта переподготовка ярен квалификаци лакхъярен системай болх тоабара де дезача г1улакхий комплекс оттаела.

Политбюро заседане хьежа а хьежа могаяй КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела К. У. Черненко арабски социалистически возрождене Парте Генеральни секретараца, Сирийски Арабски Республика Президентаца Хафез Асадаца хиннача переговорий итогаш. Доттаг1ала хьалашиен в1ашн дувцараш кхетадеши чакхъяьннача цу переговорех хилар Советски Союзан Сиренеи. КПСС а ПАСВ а юкъе лела шиина а дальна беркате г1улакхаш толазе дег1аахара, империализма агрессивни политикана духьала, машар ца бохийтаран ч1оаг1беран лоаттабеча къовсамера цар барт ч1оаг1а хилара дола керла тешал. Политбюрос кертаг1даьккхар, Советски Союзо д1ахо йоргча хана а массе оаг1орахьара хьаллоадаргхилар Сире а 1арбий кхьча пачхьалкхенаща а д1ахьу г1улакхи США-и Израили 1арбашта сепаратни сделкаш качйохха а нийсхон машар Гаргарча Малхбоале ца оттабайта а г1ертара духьала лоаттабу къовсам ч1оаг1бара.

Ла а дийг1а могабир новкъоста Г. В. Романова Советски Союзан Финляндиени юкъе машар беш аьча соглашенена кулгаш яздаьи «Финляндия — Советский Союз» яха обществая хьальи 40 шу дизара хетаьчча торжествашка советски делегаце дакъа лацарах бола хоам. Белгалдаьккхад, т1ом сецачул т1ехьаг1арча 40 шера шин мехка юкъера доттаг1ал, тешам, дикача лоалахой г1улакхаш ч1оаг1ленна хилар. Нийса хилар хано хьакъехка бола ва курс д1ахо яхьар СССР а Финляндие а халкъашта ма эшшара х1ана да, из я Европе ялуабе седехьари машари стабильности, европейски континента т1ара хкерамален пхьана леладу г1улакхаши ч1оаг1лара йола лоарх1аме фактор а.

Политбюро могайир кьам мукъадаккхара Фронта парте хьийха Алжирски Халкъа Демократически Республике яха хиннача КПСС делегаце бьача балхах Б. Н. Пономарева яь информаци. Укхаза кертаг1даьккхар вай лаьца СССР а АНДР а юкъера доттаг1али массе оаг1ора пхьана леладу г1улакхаш ч1оаг1дара. КПСС-а ФНО партеха а юкъера бувзамаш дег1аахувлара никъ хувцалургбоацаш хилар.

Политбюро заседане хьежа а хьежа т1аийцар Коммунистически партен Советски пачхьалкхени чурени арахьарчен политика массехи кхьча дешаех йола решенеш.

Новкъоста А. А. Громыкона совг1ат д1адалар

КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела К.У. Черненкос 18 октябре Кремле Ленина орден д1елар КПСС ЦК Политбюро члене, СССР Министрий Совета Председатела хьалхарча заместитела, СССР кхыча мехкащарча г1улакхий министра А. А. Громыкона.

Совг1ат д1алуча хана къамаьл дир нов. К. У. Черненкос.

Новкъоста К. У. ЧЕРНЕНКОЙ къамаьл

Веза Андрей Андреевич!

Дег т1ара дика хетар хинна кхоачашъю аз сайна хьат1айилла мисси — Коммунистически партеней Советски пачхьалкхенией хьалхашка Хьона карагIдувла доккхий х1амаш бахьан долаш а, Хьа 75 шу дизарца дувзаденна а енна Ленина орден Хьона д1алулга.

Шерра довзаш да партеней мехкан хьалхашка Хьона карагIдувла дика х1амаш, вай социалистически пачхьалкхен арахьара политика кийчьечои чакхйоахачен 1а доаца дакъа.

Цу лоарх1амег1арча сферерча г1улакхашта д1аденнад 1а шовзтъъсе пхиъ шу, цу даьнъе 27 шу кхыча мехкащарча г1уланхий министр волаш. Х1аьта х1ана цхьайтта шу даьннад вай парте ЦК Политбюро составе Хьо волаш.

Советски Союзе а дунен дукхача мехкашка а дика вовз Хьо, Андрей Андреевич, авторитетни пачхьалкхен дехтелех ца1, Советий Мехка машар безаш йолча ленински арахьарча политика принципаш, халкъий ч1оаг1ача машара, парг1атон, кортамукъалени социальни прогрессеи г1улакх лерраг1еи хьиьарен хьаллоаттадер хиларах тарра.

Ц1аккха а хувцалуш йоацача Хьа принципиальносто, шерача эрудицен къахьегама ч1оаг1а т1ера хилароп ч1оаг1а лоарх1ийт Хьо балха т1арча хьай новкъостий оаг1онгахьара.

Х1аьта тахан, доаг1аш хьожадаь Дахьен совг1ат Хьона д1алуш, сай ц1ерах а укхазарча берригача новкъостий ц1ерах а Хьо дег т1ара даькъала вувла лов сона, веза Андрей Андреевич.

Тхона массанена а лов Хьо могаш-маьрша вахар а вахара лоарх1амеча, машар лоаттабари ч1оаг1баран дунен халкъашта юкъе пхьана леладу г1улакхаш дег1ахувлара хетабаьча хьай балха т1а 1а нерда доккхий толамаш дахар а.

* * *

Цул т1ехьаг1а къамаьл дир нов. А. А. ГРОМЫКОС.

Новкъоста А. А. ГРОМЫКОЙ къамаьл

Веза Константин Устинович!

Деза новкъостий!

Мукъаба сона эттара хьалха Ленина орден кхардувзаденна дег т1ара баркал ала.

Дег т1ара къоабалдаь хьат1аьц аз, х1ана укхаза Дахьен деза совг1ат сона хьалуча хана Константин Устинович аьнна дика дешаш.

Из совг1ат даллал хилар — доккха сий дар. Деррига а Советски Союза Коммунистически парте г1улакхашта, цуп ленински чурчен арахьарчен политикана деннарг лоарх1 аз из.

Ч1оагг1а дог-тохаденна волаш хьоец аз совг1ат. Из са къахьегама лаккха мах бар. Сай низ кхобергбец аз партеней халкъан хьалхашкара сай декхар д1ахо а хьакъ ма дарра кхоачашдара.

Сона, х1ара советски коммуниста а санна, эттара боккхаг1ча лоарх1аме да йоакхо яр — вай пачхьалкхе тоадара. Ленина сийлахь-доккха г1улакх котдаккхара, деррагача дунен т1а ч1оаг1а машар оттабера г1о дар.

Тохкамашка дайзача парте кулгалца хьинар ца кходеш къахьегаш доал вай халкъ шийна хьалхашка латта коммунизм хьаьяра доккхий декхараш кхоачашдара.

Мохк экономически социальни дег1абоалабера йоккхийи 1аьххача ханарен перспективаш хьеаларгья партенен халкъан хьалхашка партийни Программа нерда редакци т1аэца лерх1ача КПСС XXVII съездо.

Гуш да, империалистически низаша леладу г1улакхаш бахьан долаш ирденнача дунен халкъашта юкъерча ароне х1анзарча хана советски халкъа маьршача вахаран къахьегамаи аьттув болаш дола дунен халкъашта юкъера хьалаш 1алашдара декхар боккхача лоарх1аме хулаш долга.

Из лерх1ар чакхлахкар айина дувзадена да вай цхьаьг1онхойн доттаг1ийн кхарача лоралра хьаштамица, массане а юкъарча машара лардаш ч1оаг1ъяр духьа латтабеча къовсаица.

Вай мехко д1ахо а еррагача пачхьалкхенаща дагга а бувлаш г1улакхаш чакхдоахаргда кхохкам к1ьабар, дунен халкъашта юкъера отношенеш в1аштIехь а йолаш машаре пхьана г1улакхаш леладара хьарсам чу юха чуйоалаяр духьа.

Дерригача прогрессивни адамашта хьалхашка йоккха я вай мехка арахьарча политика авторитет.

СССР арахьарча политика низ дукьбувла лакъаргбоаца хьаст ба советски халкъа берхате къахьегам. Цу къахьегаме карагIдувлараш доккхаг1а ме хул ч1оаг1аг1а я дунен т1ара Советски Союза позицеш, социализма позицеш.

Ленински традицена тешаме йолча Коммунистически парте, цуп Центральни Комитето, КПСС ЦК Политбюрос халдаза шоай теркама юкъметте лоаттару дунен политика дешаш, х1ара денна лостам тел дунен халкъашта юкъе Советски пачхьалкхено леладеча г1улакхашта.

Аз дош лу шоана, деза новкъостий, шута г1оала парте ЦК-ана а Советски правительствана а, арахьарча политически фронта болхлоца ц1аккха а юха ца болаш вай Дахьен хьаштам хьаллоаттадергдолах, машара хьаштам хоадам болаш лорадергдолах.

Юххера а ц1аьха барнал ала лоера сона сийлахьа совг1ат даларахи са адресаг1а укхаза аьнна д1айха дешаш бахьан долаш.

* * *

Новкъоста А. А. Громыкона совг1ат д1алуча хана цига бар КПСС ЦК Политбюро членаш Г. А. Алиев, В. И. Воротников, М. С. Горбачев, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Н. А. Тихонов, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидаташ П. Н. Демичев, В. И. Долгих, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, В. М. Чебриков, КПСС ЦК секретараш М. В. Зимянин, И. В. Капитонов, Е. К. Лигачев, Н. И. Рыжков, КПСС ЦК член, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместитель А. Ф. Ватченко.

Новкъоста А. А. Громыко деза совг1ат даьк1ала дийцар КПСС ЦК Политбюро членаша, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидаташа, КПСС ЦК секретараша. Цар лоацаш даьхар цунна из ч1оаг1а могаш-маьрша вахар, Коммунистически партенен Советски пачхьалкхенен долча динамна, деррагача дунен т1а машар ч1оаг1бар духьа чакхдоахача масе тайпарча г1улакхашна цо д1ахо толамаш дахар лоаш.

(ТАСС).

КПСС ОБКОМЕ

Шин арг1анарча заседане КПСС обкома бюро хьежай юрта боахамо хьаьча производственни потенциалах пайда эцара Грозненски районни партийни организаце беча балхах долча дешага. Т1айцача соцам т1а белгалдоаккх, районни парторганизаце, КПСС XXVI съездей цул т1ехьаг1а хиннача КПСС ЦК Пленумий решенеша хьалхе а делаеш, Кхачан программа кхоачашъяра белггалара болх беш хилар.

Укх т1еххьарча шерашка ч1оаг1ъеннай колхозийи совхозийи материально - техническе база. Фондашца 1алаш хилар юртбоахама лаьттай 100 гектара лоарх1аш 98,2 эзар сомага кхьчад республике юкъера лаьрх1еча 64,1 эзар сома боараме долча мелте, лакхъеннай къахьегама энерговооруженность. Дукхаг1а тел минерални удобренеш, гербицидаш, химизаце кхьйола средствеш, дукхаг1а хиннад хий деха лаьтташ тоенный тракторийи юртбоахама машиний парк.

КПСС райкомо партийни, советски, боахама органий, юкхьанцарча партийни организацей низаш т1адерзадьд колхозийи совхозийи производства эффективность лакхъяра. Карарча пятилетке иттлаг1ачуща шера юкъера лоарх1аш нийсача дукаг1а ийльй шекара свекалаш — 16 процент, гидуаргий фу — 3, дулх — 20, шура — 10, фуаш — 25 процент. Пятилетка кхаь шера планаш кхоачашъьй ялат, дулх, шура, бьмадараш, сом боккара.

Цунца цхьана, эффективно пайда эцац района юрта боахаме хьаьча производственни потенциалах, д1ахлийта капитальни вложенеш юхаметтаоттаелга 1алашдац. Укх т1еххьарча барх1 шера колхозашкен совхозашкен ерригa йоаккхаш йола продукци к1еоиг1ьлийтай. Керттерча производственни фондий 1000 сома лоарх1аш хьайоала продукци к1езигьеннай. Карарча пятилетке т1ехьадусаш да района Кхачан программа кхоачашъеата. Пачхьалкхенна д1а ца луш дисад тоъал дукха бьцадаараш, сом, шура, дулх.

Лаьтта леладаран хьайбаш леладаран интенсификаци яра боарам белгалбоакхаш дола хьохкамаш — юртбоахама культурай хьувкъами доахана продуктивности лакха латтац. х1аьта цхьаццадолча боахамашка уж дикке лохдалийтад.

Пайда во эц хий дехка лаьттаща химизаце средствашта санна долча производства лоарх1амеча кхоачамех.

Доккхий кхоачамбоацараш нийсдалийтад общественни хьайбай боахам дег1ебоалабара дакъе, лохъялийтай пачхьалкхенна д1ателача доахана дерригача тайпай дозала кондицеш, дарстар. Лоарх1ам бац доаньара база. Из бахьан долаш г1ожачеи моначеи доакъаращца хьайбаш 1алашдара боарам укх массехк шера в1ашта 60—70 процентал лакха балац.

Дукхача фермашка хьайбаш леладерашта хилаза даргдоаца культурно - бытови хьалаш в1аштIехьдаьхадац. Хьайбаш леладерашта юкъе лертт1а социалистически яхь в1ашаг1ъеллалц хьохкамаш лакхдар духьа.

Шерра юкъехьош яц производствана доал дара экономически методаш, боахама чура расчет, коллективни подряд.

Колхозийи совхозийи юртбоахама производства эффективноста боарам лоха хилар, производственно -финансови балхах хьахуларашт кховчам болаш ца хиларе дувзаденна да эттара хьалха юрта боахама кулгал дара парте райкомо беча балха т1а ц1енхаштта кхоачамбоацараши карара дуьлийта х1амаши хиларца. шоашта т1абиллача балха участкана юртбоахама продукци яккхареи кийчъяреи планаш кхоачашъеага 1алашдара, производства деррагача доакъоша рентабельни болх бара хьалхара доаг1ар юртбоахама органий, колхозий, совхозий кулгалхошкареи специалисташкареи дизаза хьедехаш ца хиларца.

Колхозий, совхозий дукхача юкхьанцарча партийни организацеша т1ател1а къовсам лоаттабац къахьегамен производственни дисциплина ч1оаг1ъяр духьа, кулгалхошкарен специалисташкарен доаг1ар к1езига хьидех производственни таронехи бизаг1а пайда эцара хьалхара, лертт1а боацача болхлоша даьр мегийт.

Района колхозашкен совхозашкен бухсоццаш хьакур лакха хилийтара даькъе РАПО. агропромышленни комплекса ерригача участкай лоарх1ами бехктокхами к1езига лаьмбу. Парте райкомо цкъаза районни агропромышленни объединене, колхозий, совхозий, юртбоахама кхыча предприятей кулгалхой, специалистий когаметта ше д1аувтташ, лоадамбоацача х1аманна доал деш моттиган нийслу.

Района боахамашка эсала в1аштIехьаьлькхай лаьтта леладерашен хьайбаш леладерашен юкъера социалистически яхь, шерра д1адовлийтац производстве хьалхадаттарашен новаторашен карагIдувлараш, к1еанта юкъехкухь юрта боахаме 1иманен хьалха латтача практикаен карагIдувлараш.

КПСС обкома бюрос парте Грозненски районен халкъа депутатий районни Совета исполкомен уйла т1аерзаьй юрта боахаме хьаьча производственни потенциалах пайда эцара беча балха т1а ц1енхаштта кхоачамбоацараш хилара. капитальни вложеней эффективность лоха хилара, райкома, советски боахамен органашта т1адиллад парте XXVI съезда, КПСС ЦК майски (1982 ш.), февральски апрельски (1984 ш.) Пленумий решенешна кьежна производства эффективность ма мотта лакхъяр. цхьайттаг1ча пятилетка планаш х1ара боахамо тешаме кхоачашъяра т1адерзадьча г1улакхий комплекс чакхйоаккхиага. Района Кхачан программа т1а оттаъ юртбоахама-продукци яккхара заданеш кхоачашъяра къаьстта уйла т1айохийтнага.

КПСС обкома бюро дийцад КПСС ЦК-ас баьча соцамта хьежна пассажирашта г1улакх дара транспорто бу болх д1ахо тообарах дола доп.

Республике пассажирашта д1а-юха кхувлара балха КПСС ЦК-ас д1адийхараща хьежна мах а беш, КПСС обкома бюрос белгалдаьккхар. к1езиг - дукха из тоебеннабале а. бахача паха г1улакх дара транспорто беча балха т1а ц1енхаштта кхоачамбоацараши карара дуьлийта х1амаши хилар. Республике бахача паха эша транспортий г1улакхаш дизза кхоачашдац. Транспорт ледара графикаш теллаю. мела лелабу справочно-информационни контрольно-ревизионни служба1й болх. Наьха санна кхоачамбоацараш да пассажирашта г1улакх деча городской транспорта балха т1а. юрта баха вах д1а-юха кхувлача.

Пассажираш д1а - юха кхувлаьта в1аштIехьдоакхача хулаш дола кхоачамбоацараш карара дуьлийтараш доккхача даькъе республика транспортни организацей кулгалхоша, партийни советски органаша пассажираш д1а-юха кхувлара еш йола уйла мелъалийтар. цар социальни лоарх1ама мах ца бар, пассажирски транспорта болх хьалда в1аштIехьбенкхара, цул материально - технически база ч1оаг1ъяра, пассажирашта г1улакх дара культура лакхъяра е йоатт1ача тайпара йоакхо ца ар бахьан долаш да.

КПСС обкома бюрос Къулбаседа - Кавказски машинакъа Грозненска отделени, автомобильни транспорта Нохч - Г1алг1ай территориальни объединеве, Грозненски авиаотряд, трамвайно-троллейбусни управлени, партийни советски органашта декхарийла яь шоай кхоачамбоацараш д1адаха, пассажираш д1а-юха кхувлилга йоли порядоки дисциплинен хилийтара т1адерзадаь хьадда г1улакхаш чакхдаха.

Нохч - Г1алг1ай АССР Госплана, Къулбаседа-Кавказски машинакъа Грозненски отделенена, автомобильни транспорта Нохч-Г1алг1ай территориальни объединенена, Грозненски авиаотряда, автомобильни наькъаш лехкарен нарна эксплуатаце ярен Нохч - Г1алг1ай управленена т1адожадаьл 1986—1990 шерашка экономически социальни дег1аахара кертера лостамаши планаши кийчъеча хана вокзалаш, станцеш, билетни кассаш, перронаш, посадочни майдалгаш, ремонтни предприятеш, пассажираш д1а-юха кхувлилгеи карна г1улакх деяган 1алашдарца кхаенна кхийола объекташ хьалъяран йолаш ярашта реконструкци ярам ахча дукхаг1а хьакадеэта, городской электротранспорт дег1айоалаяра къаьстта уйла т1айохийтилга. Наькъаш дахкара, эксплуатаце долча наькъашта, уллцашта, т1аьшта реконструкце елга дег1адоалалдара чакхдахавзе даргдоаца г1улакхаш кийчделга. XII-г1а пятилетка чакхъялалехьа республикеоча еррагача нах баьча пункташтен республика райцентраштен юкъе автобусаш леларгйола г1улакх в1аштIехьдоаккхилга.

Бюро заседане дийца а дийца, решенеш т1аийцай цхьадолча кхьча дешаех лаьца.

К. У. ЧЕРНЕНКОС «ВАШИНГТОН ПОСТ» ЯХАЧА ГАЗЕТА ХАТТАРАШТА ТИЙНА ОТВЕТАШ

«Вашингтон пост» яхача американски газета московски бюро кулгалхочо Д. Додера К. У. Черненкогара дийхад советско - американски отношенешта, цу декхар т1а белгалдаьккха ма хилара, «Вашингтон пост» дешарашта дагаьлла ца 1еш, деррагача дунен т1арча миллионаш болча наха а дагайоаллача темана доаг1аш долча хаттарашта жоп далар.

Лохехьа доаладаь да К. У. Черненко отсташ.

Хаттар. Президента Рейгана аьннад, шеррача гома чудоаг1а дешаш дувцаш Советски Союзаца диалог юха д1айолае кийча я США, герзашта т1ахьожам оттабар а дуйна юкъедоаг1аш. Машта лоарх1 Советски Союзо переговораш е кийча хилара хьакъехьа президента аьнар?

Ответ. Американски администраци переговораш е кийча хилара хьакъехьара дешаш тхона хьалхаг1а а хезаш, бакъда, цкъа а цкъа боккъонца долча, кхьметтел вайна юкъерча отношенешкарча цхьан деша а —къаьстта герзашта доазув оттадарен т1ема кхерам к1езигбарен даьнъе — нийсхон а шиина а оаг1онна г1ойле хург1олча а дарда т1а барт бе боккъонца безам хилара хьакъехьа тешал деш долча г1улакхаща уж ч1оаг1даьдац.

Оаха уттаю хьалда йола предложенеш массаза а д1ат1а ца эцаш яц. Масалаш доаладергда аз.

Иштта хилар укх шера марте, дукха проблемаш оаха оттаьча хана. Цар хьакъехье, е царех цхьалрий хьакъехьа х1аьта а, барт барах боккъонца морта а болаш х1ама хила тарлора советско - американски отношенешна а б1арччача дунен халкъашта юкъерча хьале а. Бакъда, тха предложенешта жоп ца луш юстара бувлар.

Иштта хилар, кхоне, космически арена милитаризаци ца яйтара хьакъехьа барт бара оаха предложени енна хана а. Цу хана тхона жоп делар, жоп а миштта дар? Переговорий предмета шийна меттел кхьйлар оттаде г1ертар, ядерни герза доаг1аш дола дешаш дуцца аьнна предложени елар, вешта аьлча, хьалхаг1а Женеве еш хинна, бакъда, В1ашаг1кхийттача Штаташ шоаш йоаль переговораш цар хьакъехьа еш хинна дешаш. Из деча хана Малхбузен Европе нерда американски ракеташ д1анийсъяр бахьан долаш хьахинна духьаленаш д1а ца яхарал совг1а, д1ахо уж д1айоаржаеш а я США.

Миштад космосацара дар? Цига герзаш ца 1оадайтаре меттех, тхога йоах цу тайпара герзаш 1оадара [redacted] цхьа шай тайпара правилаш кийчъе еза, ма дарра аьлча, цунна легализаци е. Цунна, хоаш да, тхо т1ехьа хила йиш йолаш дац. Оаха де лерх1ар — боккъонца йола машара космос, х1аьта из де лерх1ар т1ателла чакхдоаккхаш а хургда тхо.

Иштта да бакъдараш.

Х1анз 1а хьоахаьча президента Рейгана заявлене хьакъехьа.

Нагахьа санна переговораш е кийча хилара хьакъехьа президента аьнар духьал тактически х1ама деце, ала безам ба са, Советски Союза оаг1онгахьара г1улакх талхаргдац, аьнна. Ц1енхаштта, корта болаш йола переговораш е тхо массе хана кийча а киннад, из цкъа аьнна ца 1еш, д1а а яьхад.

Тхо кийча да космоса милитаризаци ца яйтара хьакъехьа, спутникашта духьалара системаш лелаергъяц аьнна дизза дош далар чу а лоацаш, переговораш д1айолаеннача дийнахьа деш космически герзашта тохкамаш лараи уж д1адоаржадарди шиина а оаг1оно мораторий а оттаеш йола соглашени кийчъяря ч1оаг1ъяри духьа переговораш е доладала. Духхьал цу тайпара формулировка йолаш я тха предложенеш юххьанца деза. Жоп дала дезар Вашингтон я.

Ше йолча бесса юсаш я ядерни державаша шоашка мел дола ядерни герзаш, цар дуккали дикали а лоарх1аш, долчара меттаьха ца доацаш лоатталара хьакъехьара советски предложени а. Цу деша хьакъехьа барт барех хургдар йолаш йолча ядерни арсеналий ерригa компоненташ ебаелга шиина а оаг1оно соцадар, д1аккоачаеш йола средствашa ядерни боеприпасаши чу а лоацаш. Ядерни герзаш 1оаделга цунца соцадергдар. Цу г1улакхо хоадам боллаш аттача доаккхаргдар д1ахо йодача хана цу тайпара герзаш в1езигдара хьакъехьа барт белга, ц1ендаь уж д1адахарга кхачалца. К1айча ц1аг1а, хьалха а санна, йолаш я шоай ядерни герзаш латтачара меттаьха ца дахара а цу тайпара кхьча ядерни державашта хьожам балара а хьакъехьа эггара хьалхарча арг1аг1а СССР-он США-си шоашта юкъе барт барах йола тха официальни предложени.

Ядерни герзашта тохкамаш делга дизза а массане а дехкара хьакъехьара соглашени кийчъелта чакхдаккхара реальни таро йолаш я. Цу тайпара тохкамаш ца хуле, уж герзаш эргадохаш тоадергдац, ядерни герзаш 1оаделга тормоз а теха соцадергда. США укхаза а йиш йолаш яц ядерни герзашта доазув оттадара пайда барг бола шоай заявленеш ц1енача уйлангара хьайоаг1аш хилар г1улакхаца хьахьокха. Из бакъде йиш я цар лаьттана к1алхарча ядерни лелахаий хьакъехьарча советско - американски договорашта ратификаци ярца. Цу договорашта кулгаш яздаьл 1974 а 1976 а шерашка. Духхьал ратафикаци ярца, американски оаг1оно яхача тайпара, башха сагота а боацаш лелхамаш кхар д1аяздергдола наблюдателаш т1ахьехарца а доа-[redacted]

Советски Союзо цкъа санна - дукхаза а т1ахьийхай Вашингтон тхогара хьокхам эца, эггара хьалха ядерни гера тохаргдац аьле декхар д1ат1аэца, яхаш. Массаза цигара хьахозаш хиннар «ан» дар. Хьожаргда вай кхьча тайпара ситуаци миштa хила тарлора: США-с эггара хьалха ядерни гера тохаргдац аьнна декхар т1а а ийца, из де тхо т1ехьех, х1аьта оаха «ан» ях, из тхога товш дац. Тха боккъо хул т1аккха эггара хьалха ядерни гер1о тоха. Из иштта хилча фу хетаргдар тхона дагалаттарех США-рча наха? Цу хьакъехьа ши уйла хила йиш яц.

Аз дийцар герзаш 1оадалга сецадара, кхерамале ч1оаг1ъяра доаг1аш дола маттгара актуальнег1а йола массехк дош. Долаш да, сона хетачох, президента уж дийза довзаш а да. Кхьдола лоарх1аме дешаш а. Уж деррига а къоастаде дезаш, хоадам боллаш яхаш т1адахийта дезаш да. Переговораш е кийча хилара хьакъехьара, практически г1улакхаща ч1оаг1даза дола хабараш, алкха хабараш а хиле дус.

Аз дийцар сона хетачох, хьа хаттара жоп луш да.

Хаттар. Йолаш я советско-американски отношенеш тоаярга кховтае тарлуш дола г1улакх дукха ха йоацаш белгалдаьннад, яхаш йола шерра д1аяьржа уйла. Фу хет Хьона цу хьакъехьа, д1ахо йодача хана цу отношенешта йола малаг1а перспективаш гу Хьона?

Ответ: Дунен т1а боккъонца йолаш я советско - американски отношенешка г1улакх дикаг1ча оаг1орахьа ластарех йола шерра яьржа уйлаш. Из, тхона хетачох, цу отношеней лоарх1ам къаьстта х1анзарча дунен халкъашта юкъерча хьале, т1ехь-т1ехьаг1а дикаг1а кхетабеш хилар хьалхонхаш х1ама да.

Хала хета а, советско-американски отношенешка цу тайпара дика г1улакх оттарах, бакъдолчох санна, дувца бахьан х1анз а долаш дац. Хила йиш йий цун? Цу хаттара жоп лургда аз цхьан дешаца. Хила йиш я. Лакхехьа аа йийца проблемаш къоастаяро новкъостал дергдар цунна.

Тешаш ва со, советско-американски отношенеш конструктивно дег1айоалаяра хьакъале йола альтернатива в1алла йоацаш хиларах. Иштта хетача хана оаха теркал ца деш дитац вай гайпа тайпара общественни системаш, гайн тайпара мировоззренеш хилар. Бакъда, нагахьа санна вай шин мехка т1алатта бехктокхам хадданза дагалатташ хилча, нагахьа санна политика т1емагахьа я йоацаш, машарга хьа т1аерзаеш хилча я башхалонаш юкъера д1а да яларал совг1а, кхы а ч1оаг1аг1а юкъера г1улакхаш в1ашн кхетадеш лелалар д1алех.

Са из дуьна а дийзад, х1аьта ц1аьхха белгалдаккха а лов сона: тхо США-рча дикача г1улакхашта т1ехьа да, х1аьта опыто хьахьокх уж иштта хила йиш йолга.

Цунна эшар да нийсхов, в1ашн аьттув болча а машара г1улакха пайдане болча а наькъаг1а уж отношенеш лелае шиина а оаг1он безам хилар.

ВорхIазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета иттлагIа сесси

ВАЙ ПРИНЦИП—РУЗКЪА КЪАХЬЕГАМГА ХЬЕЖЖА

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума председатела Х. Х. БОКОВА доклад

Коммунистически парте кулгалла хьнияр ца кходеш къахьегаш доалл советски халкъ КПСС XXVI съезда, цул тIехьагIа хиннача ЦК Пленумий решенеш кхоачашъяра.

ЦхьайтталлагIа пятилетка чакхйоалача юкъагIа парте дIадех дуккхача участкашка ниййсенна тIехьадисар дIадаккхара кхы тIа а гIулакхаш чакхдоахилга, цхе шера плана заданеш тешаме кхоачашъелга, цу тайпара, кхы а чоалхангIа дола коммунизм хьалъяра декхараш кхоачашдаре дика база IалашъелгIа.

Карарчен йIальххача хьарчен декхарий дукхален доккхален хIанкъехьа кIоарггеn масе оагIорахьарен аьннад КПСС ЦК ноябрьскии (1982 ш.), декабрьскии июньскии (1983 ш.), февральскии апрельскии (1984 ш.) Пленумашка, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста К. У. Черненкос даьча къамаьлашка.

Парте указанеш кхоачаш а еш, республика Лаккхехьара Совет, цун Президиум, Министрий Совет, министерстваши ведомстваши, халкъа депутатий моттигера Советаш областной партийни организаце кулгалла уйла дуккагIа тIаахийта льннай боахамен социально-культурни гIирсаш хьалдара, планаши социалистически декхараши кхоачашдара лоаттабеча тIахьожама. Цу деррнгача хIамаша гIо ду экономика айечен социальни декхараш кхоачашдечен республико хIара шера белгталара толамаш лахара.

Промышленни юртбоахамен производства дакъерча гIулакхий хьал парте XXVI съездо, цул тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумаша дIадийхарий позицешкара тергалдича, мукIарал де деза. Республика экономика дегIаяра боарамо хьалхашна оттадаьча декхараштa дIана а дизза жоп луш ца хилара.

Министерстваши ведомстваши, къахьегама коллективаш декхарийла я кхоачамбоацараш дIадахара. Долаш долча кхоачамех биззагIен эффективнагIен пайда эцара тIадерзадаь гIулакхаш кхы тIа а кийчден чакхлахен.

Паччахьалкхен планаши социалистически декхараши биза тIахьожам лоаттабара гIулакхе бокха бехктокхам тIабожабаь КПСС ЦК апрельски (1984 ш.) Пленумо халкъа депутатий Советашта. Уж декхарийла я шоай территорешта тIа ядача предприятешкеи организацешкен пачхьалкхен плановий дисциплина малагIча хьал тIа я хадланзен кIоарггеn Iомаде, планаши социалистически декхараши кхоачашдара хьалхара боахамий кулгалкхой бехктокхам лаихбе: производства эффективность лакхъяра тIадерзадаь гIулакхаш чакхдахара къаьстто уйла тIаахийта, аллли лакхдаларца ниййсача къахьегама оасарле сихагIа лакхлулга Iалашдеш йола мероприятеш чакхъяхара хадданза анализ е а тIахьожам лоаттабе а.

Уж деррига дешаш планировани еш хан-ханнахьа дуъаццы хила деза сессешка, исполкомийи массазарча комиссеийи заседанешка, уж проблемаш къестаеча производственни депутатски группашен депутаташен хьинаре дакъа лоацилга Iалаш а деш.

Экономика айира, производства эффективность лакхъяра лаьгI ца йолийташ уйла тIа а укийташ, белгалдаьккхар докладчика, парте хадданза йоакхо ю дегIаенача социалистически общества тIахан дизза дIадехарашка хьежжа моральни сибати духовни духои долаш вола керда тайпа саг хьахилара. Гуш ма дий, планаши декхараши толаме кхоачашдар, моллагIча балха лакха эффективность, дакха дикал сага кхетем лакха хилар, идейни дог тийша, нравственни цIена саг хиларца дувзаденна долга. Советски наьха морально-политически дяка гIулакхаш вIаштIехьдувлийт вай вахара ерригача социалистически укладо, обществерча гIулакхий берригача леламо. ХIаьта эггара хьалха, парте, паччахьалкхени общественни организацеша, цу дагьъе халкъа депутатий Советаша а. Хьалхашка латта декхар кхоачашдара тIаберзабаь тIагIертта беча идейно-кхетама балхо.

КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленум хинначул тIехьагIа дIаяхача хана республике областной партийни организаце кулгалла дукха мероприятеш чакхъяьхай идеологически болх товбара тIаерзаь.

Кхетам балара дакъера декхараш кхоачашдеча партийни комитетий хьинаре гIонний я халкъа депутатий Советаш. Уйла дуккагIа тIаахийта льннай уж баххача метте нахаца беча балха, культура учреждений гIулакхаш тоадара, правови пропагандачен правови кхетам балараи, советски законашен вай вахара нормашен дIадехараш кхоачашдара лоаттабеча тIахьожама. Из бахьан долаш укх тIеххьарча хана кIезигагIа хила даьннад зуламаш. Цхьабакъда, кхоачамбоацараш а дац вай указа кIезига.

Цунна тешал ду боккъонаш тайп-тайпара телхаль, коммунистически моралей социалистически вахара хьесаген нормашта тIера бийна дукха факташ республике хиларо.

Нагахьа санна республикерча массе тайпарча антиобщественни явленешца къаьстта айха дувзадена долча лоархIамегIча хIамай хьакъехьа аьлча, тIахка уйла тIаяхийта езаргья, эггара хьалха, цхьацабола гражданаш шо-шоай хIама тоаде сов чIоагIа безам болаш хилара, дуккагIйолча хана коллектива хьашташта зе а деш. ХIаьта цо хьакьоцх, общества чотагIа баха гIерташ уж хилар, цунна юха дIалуш цхьанкха хIама а доацаш; цоашта чудахьа гIерташ йола потребительски психологи; цхьй хIама тоаделчахь цхьанна а кхыча диначa гIуланхехи идеалехи тешам боабеш йола уйла сага чуйоассеш дола эхь довр.

Къайла сенна кхухьарга из, хIана а нийслу вайцига обществана духьала дола цу тайпара тIехьадиса гIулакхаш, моральни зер тIара даьннен антиобщественни гIулакхаш доахкаш бола нах.

Цу тайпара хIамаш, 1984 шера 5 октябре халкъа тIахьожамхой Ерригсоюзни совещане новкъоста К. У. Черненкос белгал ма даьккхара, социалистически общежите цхьанна а нормаца тарлургдолаш дац.

Социализма уж антиподаш дIа ца аржийтара тешаме духьале я наха нравственни кхетам балар, общественни вахара ерригача, цхьаккха а юкъера ца йоаккхаш, сферашка, эггара хьалха, къахьегаме, быте, кхычахьа, сага самаьли санхетами вIаштIехьбоахаши пийсбеши долча моральни динача гIулакхех уж кхебир.

Цхьабакъда, зуламашца лоаттабеча къовсаме зе дебар деррига а даь а дац, деш а дац.

Дукха моттигаш нийслу правопорядок лоравран боккъонаш телхаярца лоаттабу къовсам чIоагIберан тIерзаль мероприятеш формально чакхйоахаши хеттача тайпара варех хьакулаш хIама доацацашц. Цу балха тIа массеза а лелабеш комплекси никъ хьоегIо йолаш дац советски, боккъонаш лораеча органашен общественни организацешен чакхдоаха гIулакхаш.

Наьха санна доккхий кхоачамбоацараш долаш моттиг я шоай лоIамеча халкъа дружинай, новкъостий судий, общественни самодеятельноста, кхыча органий балхе тIа.

Боккъонаш дуккагIа телхаеш хилар белгалдаьннад Заволжской, Ленински, Гудермесски, Грозненски, Наурски, Сунженски, Шалински, цхьайолча кхыча районашка.

Хоаш да, тIехдоахаш малар мелга доккха социальни зулам долга, хIаьта цунца лоаттабу къовсам чIоагIбара дедезарий хьакъехьа а хьадла решенеш зайга йолаш я. Цхьаннена а къайле чц, тIехдоахаш малар мелаш хилар бахьан долаш республике хIана а дукха прогулаш елга а къахьегамен производственни дисциплина телхаеш дола кхы тайпа гIулакхаш леладелга а, цу тайпара экономикана тоъал доккха зе а леш. Из деррига а ишта доллаше а. ХIанз укх сахьата лоаттабе боаггIача тайпара тIатеIIа къовсам лоаттабеш вайцига тIехдоахаш малар меларца.

Уйла тIаяхийта еза, алхха тешабеш йолча методех, уж административни гIулакхашца кхетаме цхьана тар ца я еш, пайда кIщабор аьнна цар, дуккагIйолча хана, эшаш йола эффект ца луш хилара. Къаьстта а, юкъамаччахьарча гIулакхашца къовсам лоаттабара общественность оаргIагIьннмха халкъа депутатий Советий вIаштIехьа ца дагьначa моттигашна. Общественность кхьгIортолга е еза законах, закона — общественноста низах. ГIулакхаш вIаши дага а дувлаш чакхдаха, деррига низаш вIашагIтоха, социальни экономически гIулакхех, тешабеча, хьаштдале, аьннар низагIа лайтача а, пропагандистски административни методех комплексни пайда эца беза вайна дахен хьаьнала къахьеген новкъарле еш мел долча хIамашца лоаттабеча къовсаме. Къаьстто лоархIаме да вай морала антиподашца лоаттабеча къовсама общественни уйлан бокха низ, къахьегама коллектива лоIам кхетамца тIаберзабар.

Цхьенча уйлашца бахен къахьеген безам боацарашца, общественна юха дIалуш хIама а доацаш, цунгара дукхагIа хьадаккха гIертарашца лоаттабеча къовсаме биззача бораме пайда эцанза баргбац советски законий берригача низах.

Бакъдар аьлча, алхха низацен моральни бехкацен къоастаюлургьяц из проблема. Цу гIулакха эггара хьалха, къахьегамен потреблене хадданза учет лелаелген тIахьожам лоаттабелген Iалашдарех халкъа депутатий Советаша, къахьегача коллективаша, боккъонаш лораеча органаша биззагIен эффективнагIен пайда эцаргбола гIулакх де деза.

Цу гIулакха кIезиг-дукха опыт хIанзле а йолаш я цхьайолча районашка. Масала, Шалински района халкъа депутатий Советаша боккъонаш лораеча органашен общественностацен цхьана чIоагIбаь социалистически доалахье лечкъалрца, спекулянтацa лоаттабу къовсам, тIахьожам лоаттабу вахара рузкъа къахьега могаш волча хIара гражданино общественни производстве боккъонца ниййгара лаьпача даьнъаьга хьежжа декъаш йола социалистически принцип лоарзагIа ца йоаккхаш кхоачашъяра.

Шелковской районни Совета сессе дукха ха йоацаш дийнад «Къахьегамга хьежжа рузкъа социалистически декъара принцип кхоачашъяра тIахьожам лоаттабелга Iалашдара Шелковской районна халкъа депутатий Советаша, административни органаша беча балхех из тоебара зе дезарийи хьакъехьара» доаш. Из болх хьинарегIа бе баьннаб Назрановски, Гудермесски, республике кхыча районашка.

Уйла цу проблемашта тIаерзаю вай, къахьегамга хьежжа рузкъа декъара социалистически принцип телхаль республике дукха моттигаш йоландаь, духхьал цу дагьъе советски законаш вайцига дукха телхаддендаь.

Советски наьха вахар дIахо тоадара хьакъехьа, социальни программа чакхъяккхара хьакъехьа дувцача хана парте массаза а дагалохийт, планашна лаьрхIа вузаь шн-шегIа хьатIадоагIаргдоацилга. Социальни декхараш кхоачашдара эша реальни хьалаш вIаштIехьдоахаргдад советски наха тIатеIIа, хьинаре къахьегарца мара, экономика бIубеина, массе оагIорахьара дегIайоалларца, цун эффективность лакхъярца мара. Цу тайпара, хIанзарча хьалашка а общественни производство дегIайоалларца, хIаьта долче, общественна пайдана къахьегарца мара вIаштIехьдахац социальни деран толамегIа къестадаре еша хьалашн таронаши.

Къахьегама бустамен потребление бустамен тIахьожам лоаттабара дешаш массаза а хилвад, хIанз а ла Коммунистически партен Советски паччахьалкхени бIарг тIалаттам.

КПСС XXVI съездо цIаьхха а белгалдаьккхад, социализме рузкъа декъара керттера критери къахьегам — цун дукхали дикали — мара хила йиш ца хилар.

Наьха потреблени общественни производстве къахьеганца цар лоацача реальни даькъага хьежжа боккъонца нийсъелга Iалашдара декхар оттадаьд съездо. Цу гIулакха хиланза дагадоацар ца материальни моральни стимулий ерриге система хIаране къахьегаме лоацача даькъа нийсхоинен бакъахьен мах белса.

Уж положенеш дIахо дегIайоалаьд цуя тIехьагIа хиннача парте Центральни Комитета Пленумий решенешка, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста К. У. Черненкос даьча къамаьлашка. Конституце тIа дIаяздаьд, хьаьнала къахьегам — из декхар хинна цо Iеш, къахьегалургдолаш волча СССР хIара граждании сийлахьа гIулакх а хилар.

ХIанз Нохч-ГIалгIайчен халкъа боахама деррнгача доакъошка къахьегаш 400 эзар гаргга саг ва. ХIара шера дукхагIа хуа общественни производстверча къахьегамхой мугIараш. Цу гIулакха дийна новкъостал хилар «Къахьегамах дола конституционни декхараш Нохч-ГIалгIай АССР-е кхоачашдарах» дола дош 1974 шера республика Лаккхехьарча Совета сессе дуцнарах а тIайнца решенеш кхоачашъярта цул тIехьагIа баьча балхах а. ДIадахача 10 шера республике хьалъьй дукха керда предприятеш, цехаш, производстваш, дукха сердоаш яхкай, оборудоване балха сменность йокха яьй, и. кх. дI. Цу деррнгача хIамаша йиш хилийтай 30 эзар сов гIа саг общественни производствана юкъеоза. Къахьегамца коммунистически гIулакх леладара образецаш гойт дукха а дукхагIа болча къахьегамхоша, доккхий производственни толамаш доах. Производстве хьалха латтача дукхачарна СССР орденаши медалаши тийннай, Нохч-ГIалгIай АССР сийIаташ тийннад.

Цхьабакъда, къахьегалургдолаш бола берриа база нах общественна пайданеча къахьегама юкъеозара проблема хIана а йизза къоастаь яьннаш. Ханаген могашалген диллача къахьега декхарийла болча дукхача наха общественни производстве дакъа лацац. ХIаьта а, царех хIаране шортта пайда эц общественни къахьегамьна хьакхеллача рузкъах.

Хьабе болх боапа нах пайдига бац. Къахьегара боккъо Конституце тIа дIаяздаь хилара соагIа, реальни Iалашъеш а я. Цунца цхьана, цу тIа ишта дIаяздаь латт, общественна пайданеча къахьегама юстар вувлилга социализма принципашца тардургдолаш дац, аьнна.

Белгалдаьккха деза, къахьегамах дола конституционни декхараш кхоачашдара лоаттабу тIахьожам моттигерча Советашен республикерча боккъонаш лораеча органашен укх тIеххьарча хана кIезиг-дукха чIоагIбаь хилар.

Тоаденнад чурча гIулакхий оаганий служебаша, халкъа судаша, моттигерча Советаша, нах балха дIахьежабеча комиссеша тупелдцашна лоаттабеча къовсаме вIаши дага а юклаш чакхдоаха гIулакхаш.

Цхьабакъда, цу дешах дола законодательство лоарзагIа ца доахаш кхоачашдара даьнъе тоъал доккхий кхоачамбоацараш а да. Тоъаш бац хадданза, хьадкашка латта декхар кхоачашдара тIаберзабаь, шиш бола болх. Цудухьа массаза а хетар хьахалаш чакхйоахача мероприятеех, цудухьа закон телхадара наьгъ тIа эвлияча кхетадац, из бахьан ше зIазар ца деш вутаргдоацилга.

Халкъа депутатий Советаша, боккъонаш лораеча органаша общественни къахьегаме дакъа лоацаш боаца нах ма могга хьагучабаха а законодательства тIа белгадаь гIулакхаш цария тIаоттаде а деза.

Республикана кIезигача лоархIане зац цхьаьха дош а. ХIара шера «ахчаш дахар» республикера гаьнна, дIаух тоъал дукха граждашаш. Масала, 1983 шера дIабаха хиннаб 26 эзар гаргга нах. Укхаза вай ши дош къерда [illegible]

Мукъа йола къахьегама ресурсаш кхычахьа тарьяла дIайхар, вешта аьча, республике хадданза бе бола боаца нах дIабахар — из ше да гIулакх. Цу тайпарча наха е бригадаша хьалххагIе а договорай ду шоаш дIагIоргболча, Iое кIалхарча, организацешка. ВIаштта массехк шера шоаш яьнахагIа хинначе моттигашка ухаш бригадаш я. Цар ишга доккхий балхаш ду, боах бе нах ца тоъача боахамашта новкъостал ду.

Кхы тайпа да гIулакх къаьст-къаьста сег водаш е дукха цхьана балхаш шоай балха моттигаш (заводера, гIишлонера, колхозера е совхозера) дIа а кхайсе, «дIаьха сом» лаха цигахьа Iохьедаш хилар. Цу тайпарча наха вай общественна пайда бара доккхагIа зе ду.

Цу берригача «гIетта лелараш» эггара хьалхарча плане цхьа проблема мара яц: фуннагIа-моалагIа даь а на «дIаьха сом» доаккхилга. Рузкъана тIехьабаьннача цхьаболча даьша шоай берш школашкара хьа а доахаш, шоашца Iоккхуьл. Моральни а зе ду цар.

Гой, уккано болча набашинкаша лоаттабе беза къовсам эггара хьалха. Цхьабакъда, хьаьнала къахьегача наха республике а даккхаш кхычахьа дIаухаш доаккхачул кIезигагIа ахча.

Из бола производственни потенциал я вай республике вIаллa аьттехьа а биза пайда ца эцаш. Дукхача заводашкен фабрикашкен хIанзарча тайпара дукха станокаш я цхьан сменагIа мара болх ца беш. Духхьал цу предприятешка цоллагIа сменаш вIашагIйоххаро йиш хулийтаргьяр, кIезигагIа озе а кхы тIа а цхьйтта эзар саг производстве чуоза. Iа декхар къахьегамихой депутатий Советашта, республика министерстваштен ведомстваштен кхоачашдулурглолаш да аьнна хет сона. Шоашта еннача боккъонех пайда а эцаш, Советаш декхарийла я квалифицированни кадраш кийчъяра (цу даьнъе деш дола къамаьл духхьал лакхи квалификаци йола болхлой кадраш кийчъяра хьакъехьа да) тайп-тайпарча предприятешен организацешен хьегача къина эффективнегIа координаци е, карла лерттIа къахьегама, быта, салаIа хьалаш вIаштIехьдахара боахко е. Нахургда 1983 шера хиннача республике дахача деррнгача къамех цуи халкъа боахама лакхаквалифицированни болхлой кадраш кийчъяра хьакъехьа ирен принципиальни дош оттадаьча КПСС Нохч-ГIалгIай обкома IX пленума решенеш кхоачашъеча цар дизза дакъа лацар.

Нах балхаш тIа дIанийсбара цхьаькха а ба гуччахьара наькъ — Советаштен дар исполкомаштен шоай гIулакхаш чакхдахара хьайийлла шерра моттиг а йолаш — цIегIара къахьегам юкъебоалабара сфера шеръяр, юрта боахаме дукха болхлой мукъа боалача сезонашта юкъерча хана юрташка юртбоахама продукци чакхъяха гIонна йола производстваш яхкар.

Хоаш да, мехка дукха районаш кадраш чIоагIа ца тоъаш йолга. Долче, къахьегама дешашта йолча республика паччахьалкхен комитето, моттигерча халкъа депутатий Советаша квалифицированни болхлой организационни набора гIа а кагархой общественни тIахьехамагIа а дукха-дуккагIа хьежабе беза мехка лоархIамегIара халкъбоахама объекташ хьалъечен реконструкци ечен, керда территореш кара ерзаеча, хIаьта из гIулакх партийни поручени доккха патриотически, интернациональни гIулакх санна лархIа деза.

Халкъа хьал-таро лакхъяра программа практике кхоачаш а еш, партен паччахьалкхенон укх тIеххьарча шерашка тоъал дукха мероприятеш чакхъяьхай къахьегамхой тайп-тайпарча категорей алапеш лакхдаьд, эргадоахаш тоадеш да пенсешна Iалашбара гIулакх, общественни потребление фондаш йоаккхагIа хул, шерра хьалдеш да чуIе цIенойи культурни гIирсаши, толамегIаух образовани, укхазIе лорвелга, тIехь-тIехьа дукхагIа дувхи бахача нахага кхачаш промышленни товараш.

Шерагара шерега йоаккагIа хул советски дезала бюджет, хIаьта цу бюджета керттера дакъа дохода социалистически источникаш я, эггара хьалха алапи а хIаьта кхитта цхьаболча дезала ше шоай гIолка долча боахамашкара йоазача продукци совьяр йохкара чотагIа хьатIадоагIача ахчаш цхьа дакъа а. Уж тайпа дезалаш вайнига дукха бе, цудухьа хила ма доаггIара дола хIама да, шоаш даьккхача хьаьналча ахчах цар доккхий цIеноих хьалдар, автомобилаш, хIанзара мебель, барзкъаш ийдар. Цхьабахьа, чIоагIа сатем боабеш гIулакх да цхьацабола нах хьаьналча къахьегамца ца даьккхача ахчах чотагIа шоай хIама тоаде гIерташ хилар. Цу гIулакха дукхагIйолча хана социалистически доалахье лечкъаю, цар, духхьал шоай таро тоалр духьа, пайда эц шоашкарча гIулакхах, спекуляци лелаю кхаш яйду, и. кх. дI.

Из хьахьонх республика халкъа боахама тайп-тайпарча доакъошка рестраташи къоалаши деш дукха моттигаш хиларо.

ХIамаш эшарех, лечкъаярах хинна зе бехке барашкара хьа ца я доаккхаш. производствана дIатIаяздеш моттигаш кIезига яц. Соакха дулха комбинате эшадаь я лочкъадаь а гучадаьккхача 234 эзар сомах бехке бараш та дIатIадиллар алхха эзар сом мара дац.

Йолаш я кулга цIена боацача нахага, къахьийга доацаше а пайда кхоачаш йола кхы моттигаш а. Масала, Наурски, Шелковской, Советски, Грозненски районашка шерра даьржа да паччахьалкхени колхозийи хьа Iулашта юкъе шоай доахан а делaдеш, цар на общественни доакъар а дуадеш, цхьаболи гражданаш законагIа доацаш бIаьхий хулаш хилар.

ТIахьожам ца хилар бахьан долаш, хIаьта цкъаза цхьайолча юрта Советий исполкомаш, колхозийи совхозийи кулгалхоша из гIулакх тесса дитар бахьан долаш а, хIама якиза уйлаш йолаш болча дуккагIча даьнъе общественно пайданеча къахьегама юкъе дакъа лоацаш боацача наха шоай лоIамагIа хьалийчача льттан участкашка юртбоахама продукци кхею, хIаьта гулбаь хьувлаьш шехха тайп — тайпарча регионашка спекулятивни мах бохк.

Республика цхьайолча районашка дина чIоагIа даьржа да хьахха кхачаш доза бьцадаараш лизаши хьалхедарен дохкарен чотагIа кхы тIа пайда беш хилара гIулакх. Коашкарча участкашка, хIаьта яштта шоай лоIамагIа дIалийчача участкашка а хьальо йоккхий тепличаш. Уж йоахьяра пайда эц паччахьалкхен электроэнергех, газах, лочкъадаьча е законагIа доацаш ийцача дизельни доагорах. Хьалххень продукци йохк доккхий маьхаш а доахаш.

Халкъа депутатий Советаш, юртбоахама министерствайи ведомствайи кулгалхой хьежа беза лаьттан законодательство мишта леладу, общественни лаьтташ дага мел лехача дIа-юха декъа йиш яц.

Къахьийга а доацаш пайда эзаш йола способех цаI я обсчет, обвес еш, маьхаш тIадетташ эцархой Iехабелга. Общественна кхераме хIама ца хилар а ца лаьрхIача далац. Хоаш ма дий цу тайпарча болхлоша эцархошта материальни зе хьа ца Iеш, граждашта бIаргагуш советски торговлех бола тешам боабелга. Советий, торговле министерства, респотребсоюза, общественни кхачан, управлене, тIахьожам лоаттабеча ерригача органий декхар латт торговлен общественни кхачанген бода ниъ хьа а ца хьегаш пайда эцаш йола моттигаш царех е гIертача наха чIоагIа дIакъовлара. ХIаьта, кхитта хила доагIаш а да из, прилавкана аьттехьа вахийта йиш яц цу болха тIа нукъа шиб сий доадаь сег.

Къа ца хьегаш пайда эцара дикка дIадаьржа хIама да шай гIулакхашта паччахьалкхен автотранспорт лелаяр. Из хул предприятей, организацей кулгалхоша цун балха тIахьожам бе лоаттабаьд, хIаьта госавтоинспекца а цу даьнъе мела кхоачашъю ший функцеш.

ТIеххьарча хана хIара шера дукха моттигаш гучайоах тайп-тайпарча товарашца спекуляци лелаеш. ХIаьта а кулга цIена боацача наха къа ца а хьегаш пайдаш беш зуламаш деш йола дикка дIаьрча форма йоаш юс спекуляци хIанз а.

Сомий-баьцадаарий колхозни рынкашка цари еш хайра духьале йоацаш лелам я хьа а яйеш, хIамаш юхайохкаш йола спекулянтий группаш Гор. Грознерча центральни рынке колхозийи совхозийи доалахье йола юртбоахама продукци йохкаш дукха помещенеш я. Бакъда, цига хIамаш йохкилга геттара во вIаштIехьдаьннад.

Рынкашка юртбоахама продукци йохкаре хьакъехьара договори декхараш телха а деш, колхозашен совхозашен цхьаза дукха баьцадараши сомаш шоай болхлоша бохк, тIаккха царех цхьа дакъа тIехьагIа безагIча маькагIа юхадохк.

Халкъа депутатий Советаша, правоохранительни органаша кхы а чIоагIагIа хоадам боллаш дола гIулакхаш чакхдаха деза промышленни товарашца санна юртбоахама продукцеца а спекуляци яра духьаларча къовсама эффективность лакхъелга Iалашдера.

Юххера а, хьадда порядок оттае еза колхозни рынкашкарча торговле. Юртбоахама ведомстваш декхарийла я колхозни рынкашка йохкара шоай продукци лоаттаяра дола договораш тешшаме кхоачашделга Iалашде. Колхозаша 1983 шера тIайцача КПСС ЦК-и СССР Министрий Советен соцамга хьежжа цу гIулакха планал совгIа йола продукци лоаттакъ ца Iеш, 10 процент плановияр а лоаттаергIолаш вIаштIехьбаккха беза болх. Цу гIулакхаша новкъостал дергда баха нах кхачан продукташца IалашбелгIа тоадара а рыночни маьхаш лохдара а.

Халкъа депутатий Советаша дукхагIа теркам тIабахийта беза гражданий шоай доалахьарча гIонна долча боахамашта, кхачан ресурсаш совъяхара лоархIаме форма ца хиларах тарра. Бакъда, из деча хана хьежа деза цунах вIаьдий хилара средство хургйоацаш.

Дийцачох гуш да, къахьегама бустамах потребление бустамах материальни рузкъа дIаннйедара социалистически принцип: «ХIараненгара способностага хьежжа, хIаранена — къахьегамга хьежжа», лоравагIа ца йоаккхаш лелаяра тIахьожам лоаттабара кхы а эффективнегIа гIулакхаш чакхдаха дезаш вай долга.

Уж декхараш кхоачашдеча бокха лоархIам болаш я деррнгача боарамегIара халкъа депутатий Советаш. КПСС ЦК апрельски (1984 ш.) Пленума решенешка нийсса а хоадам боллаш а дIаяздаь да экономикан социально-культурни гIирсаш хьалдарен сфере яь ца Iеш, наьха коммунистически санхетам лакхбар еrina дола парте лоархIамегIа дола программи декхар кхоачашдеча а воздействи е Iалаьмате йоккхий тарoнаш йолаш йолча халкъа депутатий Советий болх дIахо тоабара дола керттера лостамаш.

Цу хана лоархIаме да наькха морально-политически гIулакхаш мел чIоагIа да общества хьал тоадара болча къахьегаме санна потребление процессе а тохиаш долга дагадоагIаш хилар.

Парте дIадехараш кулгала а дувцаш Советаш декхарийла я шай йолаш йолча метода цца бахача наха юкъера политико-кхетамен культурно-массовии болх чIоагIбе, наьха образованноста боарам, къахьегамен общественни хьинар лакхдара, мехка деррнга къамаьши народносташи вIаши дезаш хиларен доттагIален, Советски Даьхе езара, социализмана кхаргIдаьнна сийлахь-доккха гIулакхаш лораде кийча хилара уйла йолаш уж кхетабара ца тIа а бераабеш. Идейни кхетама болх Советаша лелабе беза хоадам боллаш зиенеш йола саг хьалкхевьна Iеш, эггара хьалха социалистически общества гражданин, хила езаш йола идейни чIоагIал, мораль, хьашташ, къахьегама а оамадий а лакха культура йола хьинаре коммунизм хьалъяр санна йола саг хьалкхевергйолаш.

НГIАССР просвещена министерства, профтехобразоване управлене, лаккхерчен юкъерча специальни дешара заведеней, школай, профтехучилищай кулгалхоша кхы тIа де мел доагIар де деза студенташен дешархоштен кхетам дулга а дешар хьежилга а тоадара, лакха нравственни гIулакхаш доахнаш, къахьегам безаш, хьадоагIар къахьегамга хьежжа хилара йолча социалистически принципашта мутIахьа болаш, кхетамца потребление еш а цу ахьан хана — хIама хьаде ца доаш, хIама бе-башха ца хеташ хилар, бехктокхаме ца лархIар, ца лоалуш а тоамe долаш а хургболаш кагирхой хьалхебара къаьстта чIоагIа теркам тIа а бохийташ.

Цхьабакъда, школа мел бокха лоархIам болаш яле а, белгалдаьккхад КПСС ЦК апрельски (1984 ш.) Пленуме новкъоста К. У. Черненкос, дегIаоагIача сага кхетам лур алкха из хинна Iаш, аьнна. Оамала ларл, вахар дIадоладаре йола установкаш — из деррига а сага чудоссаду дезале. ХIаьта дикачунга даха дог а дац, нагахьа санна школа цаIн дезало хьыярн Iомадеш хилча. Халачете а, бераш зIамнга долча хана дента къахьегам безаргболаш хьалкхедара меттал, цхьаболе дайчоаной общественни производствана цар фу дакъа юкъехьу ца хьожаш, уж доллача хIамаица Iалашбе гIерташ хул.

Вахаро хьахьонх, боккъонаш телхаяра духьаларча къовсам, хIаьта кхитта къахьегамга хьежжа рузкъа дIаннйедара йола дукха проблемаш саг болх беш волча коллективе дукха а толамегIа къестаелга. Къахьегама а цунах хьадоагIачоа а тIахьожам лоаттабе йоккхий боккъонаш лу цуна къахьегама коллективех долча Законо. Цо шерыо къахьийга хьадоагIар эргадаьккха тоадара, премированн яра, поощрительни фондех пайда эцара йола цар полномочеш, социальни нийсо тешшаме лоравери чакхйоаккхари социалистически коллективах хьа а еш. Коллектив хьинарегIа кийни еш хила еза дIара къахьегамхочун балха. Цунгара доагIар новкъосташха хьалдехаш, дисциплина телхаераш, хIама яккха гIерташ, хIама хьаде ца доаш, тIабийраза болх хьа ца беш, бехктокхаме ца лоархIаш бараш ца лоалуш хила а еза.

Цу оагIорахьа къахьегама коллективаша бу болх халкъа депутатий Советаша бIарг тIалоаттабеш хила беза.

Шоай практически балха тIехь Советаш декхарийла я ерригача предприятеша, организацеша, учреждеша, гIулакхаш тIарча наха республика берригача гражданаша советски законаш мишта кхоачашду хьежа. Халкъа депутатий Советаша хан-ханнахьа анализ е еза даьча зуламайи правопорядкан, уж дешаш дувца деза Советий сессешка а исполкомий заседанешка а; лакхбе беза шоай кара йолча чурча гIулакхий органашта кулгалдара боарам, хадданза царна новкъостал а деш; тоабе беза социалистически законноста йолча комиссе болх, кхелетарий гIулакхашта, корта бохаба маларош меларан алкоголизмах духьала къовсам лоаттабара йолча комиссей болх; наблюдательни комиссей болх, хан-ханнахьа цар отчеташка исполкома заседанешкен сессешкен ла а дувгIаш; предприятей, учреждений, колхозийи совхозийи кулгалхой коллективерча дисциплинаи кхетама балхаи, гражданаша хьарцахьа гIулакхаш леладара хьакъехьа баьча доаме цкй ханнахьа доагIар дара бола бехктокхам чIоагIбе беза.

Дани Советий бIарга кIал хила деза къахьегама боараман потреблене боараман тIахьожам лоаттабара дешаш. Хоаш ма дий, масала, саго бола мишта бу (нагахьа санна из болх беш вале), из мишта вах, цун мел дезал ба, мичахьара цунна пайда хьатIабоагIа, цун рузкъа сега дIадода юрта Советачун дикагIа цхьаннена а ха йиш йоацилга.

Халкъа депутатий Советаша, халкъа тIахьожамхоша, правоохранительни органаша шоай болх вIаштIехьбаккха беза [illegible] талхадеш бараш е из кхоачашде ца доаш бараш социалистически порядок толхаярах болча бехка вIаьхьоттанза баргболаргах кхеташ хургболаш. Хьадда а машар боацаш а хила беза зIамаш лечкъаярца, спекуляцеца, кхаьаш ийдарца, тунеядствоца лоаттабу къовсам.

Чурча гIулакхий органаш декхарийла я боккъонаш толхаяра хьакъехьарча заявленешта, даьча хоамашта ший ханнахьа жоп лургдолаш гIулакх вIаштIехьдаккха патрульно-постовой служба. БХСС служба эргальнииа тоде, даь зулам дизза хьагучадаккха, шоай лоIамерча дружинашен правопорядок лоарра общественни пунктешен цхьана шоай болх лелабеш хила.

Юстицен судийи органаша шоашна хьачукхьхьча дешаш ханнахьа къестаде деза, хьакерегIа болх бе беза выездной процессашка дешаш дувцача, гражданашта кхетам балараи боккъонаш йовзийтаран бола цар лоархIам лакх а беш.

Прокуратура болхлоша кхы тIа а де мел доагIар де деза ерригача министерстваша, ведомстваша, предприятеша, организацеша, берригача [illegible] законаш нийса кхоачашдара лоаттабу тIахьожам чIоагIбера. ПринципиальнегIа къестаде деза законаш дIадехар толхадеча гIулакхаш тIарча наха бехктокхамах дола дешаш.

Общественни гIулакхаш тоадара тIахьа лоаттабеча къовсаме наьха социальни хьинар айдара йола лоархIаме фактор я партийни, паччахьалкхен, судебни органаша беча балхах йола информаци хан-ханнахьа советски наха телилга. Республике советски законности морали толхаяра даьнъе гучаьккха а тIаIзар дае а хIара факт общественноста хоаш хила еза. Цу даьнъе бокха лоархIам болаш я кепайоазон органаш, радио, телевидени.

Къамаьл чакхдоахаш докладчика дIахайтар парте XXVI съезда, цуя тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумий решенеш, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатела новк. К. У. Черненко выступленешцара Советий балха хьакъехьара предложенеш вызодаша кулгала а луацаш, Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутатий Советаша, партийни организацей хьалхленца, дIахо йодача хана а республике социалистически законности правопорядок лоарра тIехьа лоаттабу къовсам лаккхбара де мел доагIар дергхиларех а ше тешаш хилар.

Х. Х. Бокова докладах йола пренеш

Пренеш хьайийлар КПСС Уруc-Мартановски райкома хьалхарча секретара депутата А. Д. Кагерманова. Цо аьлар, сессе дувцаш дола дош боккха лоархIам болаш да. Социализма принципашта юкъе керттерчарех я материальни рузкъа къахьегарга хьежжа дIа-юха декъар. Оаца чIоагIа Iомаьхьд районера хьал. Цхьаболча наькха материальни хьал общественно-пайданеча къахьегаме цар лоацача даькъага хьежжа мара ца хилайтара партийни организацей, халкъа депутатий Советий, правоохранительни органий теркам цIенхашта тIаберзабаьб. ТIа-тIа чIоагIагIа къовсам лоаттабу негативна хIамашна. ДукхагIа гучабаьх базанъераш, ийдархой Iехебераш, товараш дIахьулдераш.

Бахача наха идейно-нравственни кхетам дуча, антиобщественни гIулакхашца лоаттабу къовсам чIоагIбеча доккха беркат дола гражданий сходех.

Оала чакхьоахка гIулакхаш чIоагIа хьалзоац къахьегамхоша, бахкацара наьха безам совбаккхара эша морально-психологически хьал хьакхола цар. Цунна тешал ду укх шера нийс бетта халкъбоахама планаш кхоачашъяра итогаша. Планал совгIа паччахьалкхена дIаденнад 112 тонн дулх, 100 тонн шура, лоархIадьфуаш тхан дохкарах планех. Шера планагIа 11 эзар тонн а задайегIа 12 эзар тонн а ялат дIадала дезача, 12200 тонн ялат дIачуденнад.

Планаш тIеххьоачашъеш хьайоагIа промышленни предприятеш, наха бытови гIулакхаш дара а торговле а контрольни заданеш кхоачашъьяй.

ХIанз дукха хIама ду хьатIабоагIача хаттанъяжа дика лард йоллара. Хьайбаш лерттIа Iалтара лахара во кийчо ьлац.

ХьатIакхоачаш латт эггара бехктокхамегIа дола. пятилетка тIеххьара шу.

Района партийни организацеша, халкъа депутатий Советашта, боахама кулгал-

ВорхIазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета иттлагIа сесси

ВАЙ ПРИНЦИП—РУЗКЪА КЪАХЬЕГАМГА ХЬЕЖЖА

хошта хов идейно-кхетам балара, организационни. боахама декхараш кхоачашдеча дукха къахьега дезаргдолга.

Наха хьабе болх хилара проблема цIенхаштта латт тхацига. Бакъда, районе хьалъеш а хьалъе дерхIаш а, иц халяъа боахама керда объекташ. Сона хетачох, цу проблемана терко тIалхийта еза республикански органаша. хIаьта уж тахан хьалха хьоахеш а яц.

ДIахо депутато дийцар боахама, культура декхараш кхоачашдечара, правови нормаш нийса чакхйоахачара Советий лоархIам лакхбара районни партийни организацеша беча балхах. Парте райкома бюрос ладийгIад Советашка хержача коммунистий бехктокхам лакхбара «Красноармейский» совхоза парткоме я шоашта тIадиллача гIулакха хьалхара Гехински юрта Совета исполкома парторганизацие болхлой аппарата бехктокхам лакхбара а беча балхах йолча отчеташка. Цу хьакъехьа яь решенеш кхоачашъяро кхыча партийни организацей гIулакхаш а дикка тоадергда.

Цхьабакъда, хIанз деш дар кхоачам болаш дац. Къахьегарга хьежжа гражданашка материальни беркат дIахкачийтара принцип чакхйоахилга Iалашдара кхы а дукха болх бе безаргба партийни организацеша, халкъа депутатий Советаша, административни органаша. Долаш дола негативни гIулакхаш дIадахара тоабе беза пропагандистски болх, экономически, организационни, правови хьакъехьа тIагIертта болх бе безаргба.

Гражданашта идейно-нравственни кхетам лучара, социалистически законность а правопорядок а чIоагIъечара къахьегама коллективай лоархIам лакхбарах дийцар Гудермесски локомотивни депо слесаре депутата **Р. И. Шатова.**

Тха коллектив, аьлар цо, дукха организаторски а кхетама а болх бу дисциплина а порядок а чIоагIъяра, балха хIара моттиге, производственни участке шоашта тIадиллача гIулакха хьалхара наьха бехктокхам лакхбара. Цудухьа депо коллектив нийс бетта план толаме кхоачаш а яь. Городерча транспорта предприятешта юкъе хьалхара моттиг лаьцай, цуна ений КПСС горкома, горисполкома, ВЛКСМ горкома карара кара тела ЦIе байрах.

БIаь шу дала доалл депо сийлахьа историе. Партиона а дукхача энтузиастий-общественникий а хьинарца ткацига хьайийлай къахьегамен тIемен сийлен мугIей. Депо а еррига машиннаькъа узел а хьахилара исторех дийца ца Iеш, цо гIо дергда машиннаькъахой керда тIехьенаш, города нагирхой хьалхебара.

Саго къахьегаме лоацача дакъа нийса а доаггIача бесса а мах бара — из да лоархIаме социально-экономически а политико-кхетам балара а декхар кхоачашдар аха доклада тIара положени йизза хьаллоац аз. Вахаро даим а массаза а хьагойт хьинаре къахьегар, боаггIача бесса болх бер дикагIа вахилга. Цунах дола масалаш депо коллективе шортта да. Аз, болхлочо, геттара дика кхетаду из деррига. Вай, депутаташ, деца ины мала хургва вай деррига советски законий пропагандисташ а уж чакхдоахараш а, производствера кердадар а хьалхалаттар а хьаллувцараш. Вайх хIара вар ший коллективе а вахача моттиге а хьаьнала къахьега, вахаре хьинаре нийъ лувца декхарийла ва. Хьехамчаш долаш, шефски бувамаш шердеш, кхьонача болхлоцчен дешархоццен вIашагIдетталуш ма могга дукхагIа дакъа лаца деза вай нагирхошта идейно-нравственни а къахьегам бедаргболаш а кхетам балара.

Цхьабакъда, цхьаболчар, уж нийслу къахьегама коллективашка а, дIавацц вай хьехам. Сона, болхлочоа, хетачох цу наха IаьдалагIа доаггIар де деза, советски законашца дIадеххача тайпара.

Къамаьл деш халкъа депутатий Назрановски районни Совета исполкома председатела **М. А. Зурабова** дийцар бокъонаш телхаерашта духьала къовсам лоаттабара, къахьегамхошта идейни, правови, интернациональни, атеистически кхетам балара районе беча балхах. Цу дешай чIоагIа йоакхо ю халкъа депутатий юрташкарча а районни а Советий исполкомаша. Укх шера еррига юрташка хьежаб наьха шоай доалахьара цIеноши хьалдара нормаш нийса делаярга. Райсовета исполкомо ший заседанешка кхозза дийцад тохкамех хьахиинараш, харцахьа дах цIенош дIадалахарах йола 10 кси суде дIачуеннай. Цу тайпара болх дIахо а бергба.

Укх тIеххьарча хана дукхагIа хьеж тхо лаьттах дола законодательство кхоачашдарга. Райсовета исполком хьежай лаьттан-шнуровой книжкаш леладара, ца доаггIа лаьтташ дIачудувцара дешага. Цу хьакъехьа тIайийца решенеш кхоачашъеш я юртий Советаш, боахамий кулгалхой Бокъонаш йоацаш лаьтташ дIалийца ялх моттиг гучаьнкхай укх шера, царех йола материалаш чурча гIулакхий районни отделе дIаеннай.

Правопорядок а законаш а телхаделга ловрг ца хилара хьал хьакхоллара Советий балха юкъе дика форма я юрташка бахача наьха сходаш. Укх тIеххьарча шин шера районе чакхъаьккхай 36 сход, царех дукхагIъяраш хетаьар соцзаконность лорaяра, идейно-правови, интернациональни, атеистически кхетам балара. Сходаш еча хьинаре дакъа лоац парте, къахьегама, тIема ветеранаша, производстве хьалхалаттараша, юрто сий деча наха. Цудухьа схода решенеш раьза хиле тIаэц наха.

Тхона хетачох, белгалдаьккхар оратора, кхетам балара балха тIара Советий толам боккхагIа хургба исполкомий состав лерттIа харжарга хьежжа. Къаьстта дукха хIама тийша да председателах, цуи дешага ладувгIаш а из лоархIаш а хила беза юрта баха берригa нах. Халахете а, цу тайпара нах тхацига кIезига ба. Из проблема къасталца дукха къахьега деза тха моттигашкарча Советашка хоржамаш хулача хана.

ДукхагIа йоакхо е эза юрташкарча Советий материальни база чIоагIъяра. Тха районерча 12 юртсоветех 8 доаде дезача цIеношка ухк. Юртсоветий транспорт яц, дукха кхыйола хIамаш а еха еаш хул уж. Цу дерригне балха тIа йоккхий халонаш хьахулийт. Советий сий лоцу, Республика Министрий Советагара оаха дех, массех юртсовета цIенош хьалделга 1985 шера плана юкъехьолга. Боахама способагIа хьалдергдар оаха уж.

Дош лу НГIАССР чурча гIулакхий министра, депутата **Ю. Ю. Мищенкова.** Партийни комитеташ, халкъа депутатий Советаша кулгал а деш, общественностца бувцам а лоаттабеш, аьлар цо, укх тIеххьарча хана республика правоохранительни органаша чIоагIбаьб антиобщественни гIулакхашта духьалара къовсам. Укх шера тIатеIIа болх бу чурча гIулакхий органаша, хIаьта дукхача лостамашка диллача соахка цу хана даьчул дукхагIа хIама карагIа а даьннад. ХIаьта а доклада тIа тхона яь критика геттара нийса я. Дулха а шурий а предприятешка, моттигерча промышленноста а бахача ваха бытови гIулакхаш деча а предприятешка, торговле, общественни кхачан, потребкооперацие системе социалистически доалахье лорадеш хIанз а халача хьал тIа да. ГIишлон а горюче-смазочни а материалаш лечкъара наькъаш дIакъайлладац. Доккха эе ду «кегий къовлаш» дераша. Дукхача колхозашка, совхозашка, агропромышленни комплекса кхыча предприятешка учет лелаелга, маьхаленаш лоаттаелга а дIаухийтилга а лерттIа вIаштIехьдаькхадац.

Халкъа рузкъана тIаккхулдараш чIоаггIа юхабетта декхарийла йолча правоохранительни органашкара, хьалхарча дакъе БХСС служба гара а дехаш, болх тоабар хьадех партеи правительстваи. Цунца дувзадекка министерствос дукха хIама ду цу служба кадраш хьахаржара, дIа-юха нийсъяра, царна идейно-политически кхетам балара, личин состава профессиональни говзал а хIара саги оперативно-служебни балха эффективность а лакхъяра.

Правопорядок лоречa юстара латта йиш яц халкъа депутатий Советий, боахама кулгалхой, къахьегама коллективай, общественность. Къоалаш дерашца, кхыдола зуламаш дерашца, милице мел дика болх барах, толаме къовсам лоатталургбац. Из гIулакх шеко а йоацаш, комплексно леладе деза. Цунна сацаргIбола беза берригa къахьегамхой, къахьегама коллективаш, кулгалхой. Ше доал деча участке йоаггIаш йола порядок оттае ца мога кулгалхо, партийни документаш тIа ма аллара, балха тIа лелаве йиш яц.

Цхьабакъда, дукхача ведомствай, предприятей, боахамий кулгалхошта, белгалдаьккхар депутата, социалистически доалахье лорае шоаш декхарийла боацаш санна хет. Берригa из болх цар дIатIабехк правоохранительни органашта, лерттIа делабац ведомственни а боахама чура а тIахьожам, милице ена информаци теркал па еш ют.

Исполкомаша, депутатски группаша хIаманна дукха сагота боацача кулгалхошкара хьадехаргда аьнна хет тхона халкъа рузкъа доалара наькъаш дIакъовлилга. Материально - бехктокхамеча балхаш тIа хьежабу нах лерттIа хьахержилга.

Теркал ца деш дита йиш яц ахча а товарно-материальни а маьхаленаш лоаттаеча объекташта паспортизаци яра дешаш. ХIанз а тIехьа воча хьал тIа я респотребсоюза дукхха объекташ, сберегательни кассаш, почтови отделенеш. Телефонаш ца хиларах вневедомственни охрана дIа ца эцаш дукхха лоархIаме объекташ я.

Базар елга дIадоанккхача а дукха хIама карагIдала йиш йолаш я Советаш. Кхыдола бахьанаш дIадаьхача а базар елга доаржаду планироване нийслуча кхоачамбоацараша, товараш а продукташ а хан-ханнахьа хьатIа ца кхаьаро, наха чIоагIагIа хетташ дола товараш малагIаш ца харо, торговле лерттIа болх ца баро, субъективни маIан долча кхыча факторашa.

Парте XXVI съезда, КПСС ЦК июньска (1983 ш.) а цул тIехьагIа хиннача а Пленумий решенеш, новкъоста К. У. Черненкой къамаьлашкара хьайоагIа Советий балхах йола положенеши выводаши ларде а лувцаш, аьлар цул тIехьагIа къамаьл даьча халкъа депутатий Шалински районни Совета исполкома председатела **Х. Г. Багашева,** халкъа депутатий Советаш тоаде гIерт наха идейно-нравственни правовни кхетам балар, берригa идеологически болх, социалистически законности правопорядокни чIоагIъяр, зуламе дерашца, лаьттал законодательство телхадерашца, юрта бохабу малар меларешца, болх ца беш лелараша, кхыча харцахьарча гIулакхашта духьалара къовсам чIоагIбу. Цо ший дика лер а ют.

Цхьабакъда, хIанзалца даьчо бахьан а бокъо а лаьц сатийна Iе. Яшханза проблемаш дукха я тха хIанз а, тIатеIIа бе безаш дукха болх ба.

Оратора дIахо дийцар, социализм эргаьникха дегIакхувлача процессе культурно-кхетам баларах, уйла тIаяхийтта сага духовни хьашташ кхоачашлара балхах, массе оагIорахьара дегIавена саг хьалкхеварах бола Советий лоархIам лакхлуш хиларах. Уж дешаш къовстадеча лоархIамера моттиг дIалу оаха культура а халкъа образоване а отделашта, административни органашта, кино радионек моттигерча кепайоазони. Из болх чакхбаккхара районе йолаш я материальни база — культура цIенош, библиотекаш, клубаш, искусства школаш, спортивни гIишлош. Цхьабакъда, хала хете а, царех дикка пайда эцац хIана а, воча хьалаш тIа лелаю. Тха болх тIаберлабоь ба уж кхоачамбоацараш дIадахар. Белгалдаккха безам бар, уж а вожаш а деша, культурни учреждениеш хьалъярца, тоаярца дувзадеенараш. Къовстаеча аллха тха низаш кхоачам болаш ца хилар. Ведомствай, министерствай гIо ца хилча даргдац тхона укказа.

Районе бахарех дукхагIбараш цIена а хьаьнала а къахьегамхой ба, цхьабакъда, йолаш я наьха чотагIа баха ловпберий, бокъонаш телхаяра тIерабарий категорий, шоашна аьнчар дIаэцаш боапача наха законагIа доаггIа тIаIазар ду. Советаша барт ца беш йола позиции лелаю вачлакхьалкхена кIезигагIа дIадалел дукхагIа дIадахкхен гIертараша лелаль ца Iеш. Иштта из леладе гIо дераша а. Цу даьхье боккха теркам тIабохийт къахьегама дисциплина чIоагIъяра, социалистически рузкъа хьурмат деши лорадеши леладаоа дешашта.

Юрта боахама продукце ихьа закъа, хоиш ма хиллара, района болхлойи гIулакхерча наьхен доалахьарча гIон боахамаша тел. Моттигера Советаш декхарийла я уж дегIаккхувлача гIо де. Коллективно сомий, баьцадаарий бешамаш лелаяр хьаллаца, шеко йоацаш, боаггIача боарамга хьежжа. Дика пайдане хургдар бахача махкагара баьцадараш респотребсоюзага гIолла кийчдара дош хIанз мукъагIа къовсталоре. Хьувкъам чуэпача бехктокхамеча хана наьха производстве къахьега йиш хургйолаш.

Къамаьл ду Нохч-ГIалгIай АССР халкъа тIахьожама комитета председатела депутата **А. Н. Воронкина.** По белгалдаьккхар, хIана пятилетка чакхъяла тIаргIертача хана, халкъа контролераша кхоачашду кертера декхар — из цахадлаш, лерагIа парте а правительства а директиваш кхоачашъярга хьажар. Республика халкъа тIахьожама комитеташ духьал дIадахача шерен карарча шера ялх беттан 163 хьежай пачхаьхкен планаши декхараши кхоачашларга, производственни мощностех, доагора-энергетически ресурсех рационально пайда эцарга, арахецача продукцен деча балхий дикалга, социалистически доалахье лораярга, приписка Iехорашц, бюрократизми волокитех леларо факташа, исполнительски дисциплина мииттай. ХIара кхоалагIа цу тайпара проверка яьй моттигерча Советий массазарча комиссеца, административни а кхыча а органаша цхьана. Проверка итогаш йийцай комитеташка, дIайовзийтай партийни советски органаша, ле доаггIар дайта дагахьа дIаяхийтай министерстваш ведомстваш.

ТIахьожама балха практика хьахьокх, материальни маьталений цIенхашттара учетах а уж леларах а во доал дара, кхом ца беш рузкъа доалара факташ дIаяхарах дола парте а правительства а дIалехараш вайцига хIанз а тхьаболча кулгалхоша кхоачашдеш ца хилар, из дикка Iаткъ къахьегама коллективаш карча идейно-нравственни климата боарам.

ТIеххьарча шхьан шеш ах шера республика халкъа тIахьожама комитеташ дисциплинаоня бехктокхаме эзав 1650 гIулакхера саг. 25 балха тIара мукъавалийтав, 538 ахча такха оттаваь 121 эзав гарга сом хиллал. 89 болхлочун гIулакхех лаьца материалаш дIахьийтай прокуратура органашка.

Дукха ха йоацаш халкъа тIахьожама республикански Комитет хьежар госкомсельхозтехника мукь кхухьача автотранспортах пайда мишта эц, гучадаьлар, доал во дарах, автотранспорта средствах пайда эцара эффективность лакхъяра кулгалхоша хIама ца дарах подведомственни предприятешка йоккхий приписка еш хиннай дIа-юха дихьача мовхьашта, дукхха моттигаш я шийна болча пайда автомобилаш лелаль хьадеш хIама доапаш дIа-юча хийхха, доагоре-смазочни материалаш йоаь.

Халкъа контролерий Еррисоюзни совещане н. К. У. Черненкос къаьстта теркам тIабахийтар цхьаккха а тайпа вай социалистически вахара нормашца товрIсапача паразитизма, цхьабола гражданаш шоай гIулакхаш кхычун чотагIа, общества чотагIа тоаде гIертар санна йолча яленешна. Хала хете а, цу тайпара хIама делаш да вай республике а.

Лакхехьарча а моттигерча а Советий депутаташа, правоохранительни органаша, республика халкъа тIахьожама Комитета хьае еза ерзгача воча, производства хIамига а доацаш зе деча, вай вахара хьисап баьдеча, къахьегамхошта кхетам балара новкъарле еча яленешта духьала цхьна къовсам лоаттабара эффективни формаш.

Гражданашта идейно-нравственни кхетам балар тоадаро, социалистически законности правопорядокни чIоагIъяро боахамий а общественни а организацешкара, массе а тайпа кулгалхошкара, хIара болхлочунгара дIадеха тIатеIIа а вочунна барт ца беш а из гIулакх дIалахьар.

№ 1 йола аз болх бу Грозненски пассажирски автотранспортни предприяте коллектив, аьлар ПАП-1 шофера депутата **В. С. Глазкова,** хьинаре къахьегаш хьайоагIа парте XXVI съездон цул тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумашеи хьалхашка оттадь декхараш кхоачашдеши автотранспортни средствай эффективность лакхъеши. ГIаз а вахa дIахайт аз Лакхехьарча Совета сессега, 20-ча октябре укх шера итт бетта тIайица хинна кертерча хьокхамий планаши социалистически декхареш кхоачашдаь хиларех коллективо рапорт дургхилар.

Укх тIеххьарча шерашка тха коллективо доахаш доал толамаш хила доагIаш дола хIама да. Администрацие, партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша коллективе, хIара цун участке чакхбоах IалашьIате боккха организационни, идейно-кхетама болх. Толамаш дахаре гIо ду массе оагIорахьара тоабеь къахьегам дIаоттабеш хиларо, йоккхача водительски бонгадашта юкъе бонгадни подряд йоалаяро, общественни организацей, депутатски группай, къахьегама, финансови, линейни дисциплина ца телхаяйтара йолча совета, новкъостий судо, цехови партийни а профсоюзни а группаша шоай болх тоабаро. 16 водительски 6 ремонтни бригадаш, ИТР хIара болхло юкъевоагIаш социалистически яхь шерра лырка хиларо.

Шу дIадоладеннача хьалхарча денош деиз массаболча оагIорахьа къахьегама дисциплина чIоагIъяра, къахьегама овсарле лакхъяра оаха тхоай балха юкъейоалайр мехка а республика а хьалхалаттача леляеш йолча коллективай дика инициативаш.

Дукха ха ьннаяц «ДIахо йодача хана тоабе пассажирий хьашташ кхоачашлеча транспорта болхах» яхача КПСС ЦК сопамо дIабеххача тайпара пассажирий транспорта болхлоша шоай болх тоабе дIабоцабаь. Цу сопамо IалашьIате дика а кIоарга а белгалдаьккхад пассажирашта гIулакх дара карагIдаьннар а, нийслуш дола кхоачамбоацараш а. Уж тахан, халахете а, тха предприяте долаш ца. Нах балха ухаш а бахара чубоагIача а хана ритмично болх бац тха автобусаша. Йолаш я водителаш пассажирашца гIоза болаш йола моттигаш а.

Тоаьам ба, укх шера дIабахача 9 бетта тха болхлоша дизза кхоачашдац пассажирашта хьалхашкара шоай декхараш, аьнна, тха адресагIа 20 жалоба яйтай, аьлча. ХIаьта цу тIа дIатIатехача тха предприяте хулаш йола кхыйола нарушенеш: прогулаш, цхьаццача организационни кхоачамбоацарех бIарчача деношка транспорт лоаттаеш еаре, тха экономисташа лаьрхIа ма хиллара, города маршрутех кхы а йиъ эзар совгIа рейс кхоачашъе йиш хургьяр. Тхо дика кхеташ да, тIехьа-тIайоагIача хана пассажирий хьашташ дизза кхоачашдаро программа чакхъяккхара тхоай кхы а дукхха къахьега дезилгагIа. Бакъда, пассажирий хьашташ кхоачашдеча берригa бехи транспортникий а хинна Iац.

ДIахо йодача хана автомобильни транспорта болх тоабара эшаш долчох лаьца массехи хаттар оттадир депутата, массехи критически замечанеш йир халкъа депутатий Грозненски городской Совета исполкома а, цун службай а, милице органий а адресах.

Трибуна тIа ва Нохч-ГIалгIай АССР юстице министр депутат **И. А. Албастов.**

— Х. Х. Бокова ший доклада тIа белгал ма дарра, партийни комитеташа хьаькъал долаш кулгалдеш дере, — аьлар цо, — советски бокъонаш лорaeча а органий, боахамий, общественни организацей болх боаггIача тайпара дIаоттабе а, хьалхашка латта декхараш дизза кхоачашде а, бокъонаш телхаеш барашца бизза къовсам лоаттабе а вIаштIехьа кургдацар, цу балха карагIдаьнна толамаш а кIезигагIа кургдац.

Цунца цхьана белгалде деза зуламаш хIанз а кIезига дац, лаьттах дола а жилищни а законодательство телхадеш хиларо тIахьех цу хIамашца лоаттабеш бола къовсам эффективни кургболаш йола формаш лахара.

Судамаш а яь дIакъайлача делаша хьахьокх тайп-тайпарча къоалех къушка а кулинашка а республике хIара шера миллион сом совгIа ахча кхоачаш хилар. хIаьта соахка цу ахчан боарам дизза дукхагIа а бар. Дукха, оалаш ма хиллара «аьрдехьара» доходаш хул цхьаболча кулга цIена боацача болхлой, из царга кхоач продукце сортность, стандартность оттаеш, тайп-тайпара списанеш а еш, нах, IаьдалIехадеш махинацеш лелаеш хиларца.

Цу хара наькъаьна ваьрлачча ахчах дочкъальча хIамаех хьалъю вIаштIаръяь гIалаш, ийю дукха мах бола мебельни гарнитураш, автомобилаш, уж а массанена гуш, царна юкъе ба цу зуламашца къовсам лоаттабе безаш бола Советий депутаташ, исполкомий болхлой, кхыбола гIулакхера нах, массанахьа а къовлац цу хIамашта никъ.

Бокъонаш телхарца а зуламашца а къовсам лоаттабара массе оагIорахьара болх вIаштIехьбаккхаре, белгалдир докладчика, IалашьIате лоархIаме хIама да законашка а суда а хьалхашка берригача, гражданий бокъонаш яхьаттара хилар принцип лорaeш хилар. Эттара хьалхарча ленински декреташка хьакхайкаь уж принципаш. Конституцие дIачIоагIъяь а йизза кхоачашъеш а я вай мехка. Халахете а, тIеххьарча хана цхьайолча Советий исполкомаша метаргдоаца гIулакхаш леладу депуташ бе яхаш, зулам яь бола нах уголовни бехктокхамагIа кIалхарбаха гIерташ.

Иштта шера совгIа, полномочий ха, чакхъаладаца, халкъа депутатий Малгобекски городской Совета исполкомо къоаста ца еш лелайир социалистически доалахьен тIаккхувларах «Луч» яхача винсовхоза хинна директор Хамхоев уголовни бехктокхаме оза бокъо ехаш следователя яь представлени. Шозза, Лакхехьарча Совета Президиум юкъеяллца, машинаца воагIаш наькъа бокъонаш гIожа толхаеш, ший саг вувши шиннена чIоагIа човнаш еши автоавари яь депутат Магомадов уголовни бехктокхаме оза бокъо ца луш лийлар Йоккхача-АтагIара юрта Совет.

Уж тайпа масалаш кхы а доаладе йиш яр. Гуш ма хилара, цхьайолча моттигашка йоаггIаш йола выводаш яьяц бокъонаш телхаеш хилар бехкам ца беш дусаргдац яхача партийни указанех, хурду сийдолча депутатски мандатах таIазар дергдоаца тепал де а, зулохо законал а лакхагIа ве гIерташ.

Гуш да исполкомий уж тайпа гIулакхаш зене а зуламе а хилар. ХIама де йиш йоацаш законо лорaеш волча сага гаранти лу депутата ший доккха а лакха а общественни декхар кхоачашдара, къахьегаме а вахаре а — из массаза а масал гойташ хилийтара. Цхьаккхача кхыча хIаманна луш яц уж бокъонаш.

Антиобщественни яленеша болча къовсаме лоархIаме да вахара социалистически хьисапь кIоарга пропаганда яр. хIаьта саг кхетам луш кхевзо советски законаш а коммунистически морала гIулакхаш а IалашьIате чIоагIа лоралеш хилар.

Цу дакъе республике деш дар кIезига дац, цунах юкхера хьахулаш — вай мел долча хIаман бустам болаш дола законность лорадар тоадиза лаьгдоалаш да. Цун бахьанаш, практико хьахьокхаш ма хиллара, цхьаболча вай лектораша, докладчикаша, юристаша, советски органий болхлоша, министерствай а ведомствай а кулгалхоша болхлой аудиторешка, наьха сходашка шоаш деча къамаьлашка долаш дола кхоачамбоацараш дизза хьагуча ца дахарах, майрра царех лаьца ца дувцарах, демагогашца, хабаркхошка доагIар дизза дIа ца аларах латт. Зуламашца а бокъонаш телхаеча кхыча гIулакхашца а бизза къовсам лоаттабара новкъарле ю судий балха а юстице учрежденешка а нийслуча кхоачамбоацараша. Цу тха гIалаташта бизза а боагIаш а принципиально партийне мах баьб укх шера июнь бетта хиннача парте обкома бюро решене тIа.

Бюро решени кхоачашъеш, оаха болх баьб судахой, кхыча сотрудникий бехктокхам айбара, шоай служебни декхараш царга дизза кхоачашдайтара, шоай декхараш дизза кхоачашдеш боаца болхлой дIабаьхаб. Цу массадолчо гIо ду законность чIоагIдара, юстице министерстве, судашка кхыча учрежденешца балха социальни нийсхон принципаш чIоагIъяра.

№ 10 йолча Грозненски юкъерча школа директора депутата **Е. П. Лисицына** ше къамаьла деш лаьрхIа дийцар кагирхошта беча балха, кхувшйоагIача тIехьена коммунистически кхетам балара дешаех. Цунна тIабахийта беза, аьлар депутата, школа а, дезала а, общественноста а тешаи. Боккхача лоархIаме я уккала массови информацеи пропаганда средстваш.

Укх шера еррига школаш йолаенай юкъарча образованеи профессиональни школа кIайлея тIара лоставаш кхоачашдеш. ХIаьта цар тIа аьнйад, дезала гIо дикагIа де дезаш хиларахи цуна цхьана кагийча нахан мехкараштен кхетам баларах бола цун бехктокхам лакхбе безаш хиларахи. Еррига къахьегама коллективаш декхарийла я берашта кхетам балара даим бIарг тIалоаттабе, дезало нийса кхетам лулга цунгара цIенхаштта хьадеха. Промышленни предприятешка эсала бу болх дезалаш школанеа новкъостала йолча комиссеша.

Бакъахьа хургдар, партийни профсоюзни организаша предприятей балха мах цар шоаш шефство лелеча школашта гIо миштта ду теркал а деш боре. Партийни профсоюзни собранешка планаш кхоачашъярах йолча отчеташка ладийгIа ца Iеш, дувца деза къахьегама коллектива членаша шоай берашта кхетам баларах, дола дешаш, цар берашц деша ухийтий шоаш деги-новкъойн собранешка ухий, шоаш мукъа бола ха берашца йоаххи а хьожаш.

Дизза даргдоацаш хIама да опорни пункташа бокъонаш телха ца яйтара беш болча профилактически балха ноордиани елга тоадар. Иштта лоархIаме да кхевзабарий гIулакхашта йолча комиссей болх тоабар.

КПСС ЦК июньска Пленуме белгалдаьккхар, вай пресса болх аллха цо эттара лоархIамегIа, вахаре эттара чIоагIагIа эшаш дола декхараш гIеттадеча хана мара эффективни ца хилар, — аьлар сессе трибуна тIара «Грозненский рабочий» яхача газета редактора **Д. К. Веркуле.** Шеко йоацаш да, хIана юккхара, тунеядствоа, къа а ца хьегаш хIама Iоегертара духьала къовсам лоаттабар. Гражданий материальни хьала боварам цар хьегача къага хьежжа хила безаш хилар — цхьанна а саго теркал ца еш Яита йиш йоацача проблемашта юкъедоагIаш хилар. Уж къестаяра дешаш республика партийни, советски органий, кепайоазон цу дакъе «Грозненский рабочий» яхача газета теркама юкъметте латт.

Тунеядствоца, общественна могга кIезигагIа дIа а луш цунгара ма хулла дукхагIа дIадакха гIертара духьала лоаттабеча къовсамах дукхача хана деиз лирагIа, компоо-нсе йоацаш хьаду «Грозненский рабочий» редакце. Цхьан оагIорa журналистике йолаш йолча средствашца дIагойт газето республике хинна а хулаш латт а хувпамаш, дувц Нохч-ГIалгIайче бахача дукхагIа болча наьха бокъонца долча советски вахара обоза хан ханнахьа тел «Вай советски халкъ» яхачуи тайпара йола подсеш. «Вахара хьисап — советски». «Сий а ларлар а—къахьегамга хьежжа», «Декхарах, вадела́х, сийх» «Вай интернационалисташ» яхача рубрикех материалаш. Вокха оагIора чIоагIагIа духьала латт доагIачул совгIа чудахьа, рузкъа Iоаде гIерташ барий уйлаш хьаллувцача яхача замах юкъедисарешта, во буву уж гIулакхаш доахнараш, советски законаш порядкаш ца лархIа гIерташ болча нахах, масса тайпарча хIамаех чаеттарех рвачах, спекулянтех. Газета тIа йилла йолаш йоача «Вай хьаллоацаш йоаца позици», «Тунеядствоца — тIом!» «Суда зала чура» яхача а кхыча а рубрикаша шоаш дувц шоашта кIал араюлача материалий чулоацамах.

Массехи бутт хьалха хьаьнай газето «Вай принцип — тIадоагIа беркат къахьегарга хьежжа» яха раздел. ХIанзалца хьалхара материалаш мара аьалийнияц цу тIа. Амма цар чулоацам из дика хургхиларга доглаахийташ ба. КIоаргга маIан долаш яр, масала, Старопромысловски райисполкома председатела Мирошниченкос аьлаь материал. Дика хургдар кхыча моттигашкарча Советий кулгалхойи депутаташи «Грозненский рабочий» газета авторашта юкъебаьхкача. Иштта бакъахьа дар партийни балхахой парел юкъе баьхкача а. Газето хIанз укх сахьате эсала дувц партийни комитеташа Лакхехьарча Совета таханарча сесси юкъаш йола проблемаш къестаеча лоацача дакъах.

Бакъда, еррига лаьрхIача яхача шерен карарча шерен араьккхай 70 совгIа йоккха материал. Цар тIа гIеттазаьд гражданий материальни хьал цар къахьегаме лоацача дакъьга хьежжа хила дезарах дола дешаш, гучабаьхаб хIамаех наеттараш, лечкъораш дераш. Амма цифро хьахьокхац чулоацам. ЧIоагIагIа духьала доала деза кепайоазон тIа, масала, негативни факташ яленешта, критика юхь тIайирзараш моллагIча ведомствана чубоагIаши рангаш йолаши бале а. Из оалаш новкъарле а, цкъаза оаолуш хул тхо.

Цахаланкхар — антиобщественни гIулакхашта духьаларчен зуламаш социальни лоаттабеча къовсаме лоархIаме хIама. Кепайоазон тIа араюла цу тайпара гIулакхаш леладича атта башха гаька а йоацеча моттиге нийслуш хиларах йола материалаш йийшача, хувцалу йиш ма хиллинте кулг пачхахьалкхен киса дахийта сага болаш лелача наьха уйлаш. Безам ба са юххьанца укхала дукхха йийцача «отхожий промысел» оалаш йолчох, е вай оалача тайпара шабашничество оалеча дешах дувца. Сий доацаш цIя я «шабашник» яхар. Хапута, рача яхарашта тара я ва. «Шабашка яккхар» яхар атта, башха къа а ца хьегаш, ...эсала е халкъа рузкъа лархIа ца хов саг Iеха а ва аьча бе доала гIертара тара маIан долаш хIама да. Амма цу тайпара мичаб республика доазонел арахьа болх бе ухаш бола нах берригаш а. «Отхожий промысел» яхар IалашьIате бонкхача вай мехка закономерни хIама да. Цкъа цхьаннахьа чIоагIагIа эшаш хул къахьегама ресурсаш, тIаккха вокхазахьа эшаш хул. Ардмай, Гаьнарча Малхбоале чиъярий лувца шер-шера ух итташ эзараш бола нах, уж ух организованно, подъемни а билета ахчаш а ийдеш. Цига царна лу йоккхача хана чуIе моттигаш, культурни медицински гIулакхаш лоатталу. Вайцига иштта дац — из да деррига толхададр. Цудухьа соцаде деза из гIулакх.

Бе болх Iалашбе беза царна укхаза, шоаш бахача моттиге, эшаш дола къахьегама хьалаш хьаде деза, дилла а бе лакха алапи доаккха йиш йола болх хургхиларах теша а беш. ТIаккха цхьаннахьа ца а болхаш соцаргба дукхагIа бола нах. Цо йоккха нравственни воздействи ергьа нагирхошта.

Дош лу Нохч-ГIалгIай респотребсоюза правлене председатела **Х. М. Гуршханова.**

КПСС XXVI съездан цул тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумийн решенеш вахаре чакх а йоахаш, аьлар цо, республика кооператораша хоадам боллаш бола болх баьб юрташкара торговли дегIа а кхувлаш эргашкха, цун материально - технически база чIоагIъяра юртбоахама продуктаи бий зали кийчъяра.

Потребительски кооперацие болхлошта хьалхашка оттаьь декхар за законности правопорядокни чIоагIъяра тIадерзадаь оаха дикка балхаш де дезалга, къовлделген шийна хоашнехьа харцахьа гIулакхаш леладелген хьахулийташ дола бахьанаши хьалаши дIадахар. Цунца дувзаденна дукха болх бу оаха кадрашта кхетам балара, уж хьакъоаста я еш, кийчъяра. Учетеи тIахьожамех ерогта заеньяш керттерча даьхье вIацагIъеннай йоккха практически опыт йолча специалистехи болхлоеи. 1984 шера аттестаци йир специалисташтеи материально - бехктокхаме болхлоштеи, цо таро хилийтар хьакъоастабеш бола болхлой дикагIа хилийта, цар деча балхаш тIа уж боагIа е багIац ха. Кооперативни организацейи предприятейи боахама - финансови балха ший ханнахьен дикеи инвентаризацеши ревизеши яра тIадерзадаь балхаш даьд.

Торговле, заготовкай, производства дукхагIбола болхлой къахьегаш ба шоашта хьалхашка латта декхар дика довза а довзаш, дика доал ду цар кооперативни хIамаштен средствашьтен, халланза йоакхо ю халкъа рузкъа лорадаран дебадаран. Цхьабакъда, законаш телхаделга хIана а тIехьа дукха нийслуш де, цIенхаштта сагото е езаш гIулакх а да из. Ревизешен яьча проверкашен гучадаьнкхад растраташ, хIамаш лечкъеш, социалистически доалахье лорaяра законаш гIоа телхадеш моттигаш йолга хоашшехьа а уж хьаргуча ца йоахаш юташ, цу гIулакха бехкебарашка барта ухаш хилар.

Уж царцахьа гIулакхаш нийсу хьалхарча дакъе кадраш хьакъоастайра, дIанийсъяра, царна кхетам балара принципаш цIенхаштта телхаярах. Цхьайолча потребительски общественна болаш ба профессиональни говзал йоацаш бола болхлой, хIаьта а царех тешам а бенна царга дIаеннай материальни дакъе маьхера хIамаш. Цхьаболча кулгалхошта йицъеннай материально бехктокхамерча гIулакхаш тIа хьаййбе беза бокъонна техка, малаш ба хов, дика кхеташ, йоаттIаш йола профессиональни говзал йола нах яха правилаш.

Производственни предприятешка кооперативни доалахье лораелга IалашдарIа бола болх цIенхаштта тоабе безаш ба. Маьхк еча заводашка, юкъарча кхачан предприятешка телхаю бидая дIаякхийтара нормаш, стандартни йоаца продукци арахецаш моттигаш нийслу, из бахьан долаш наличнаш хул, хоашшехьа харцахьаре гIулакхаш леладу, эIанига къоалгаш ду.

Социалистически доалахье лорaяр дукхачо даькье тийша да материально - бехктокхамерча наьха балха учети тIахьожами лелабарах, дика инвентаризацеш ярах. Цудухьа оаха чIоагIа йоакхо еш да учети отчетности елга тоадар. Бокха лоархIам болаш да балха тIа дикка нийсба внутриведомственни тIахьожам хилийтар. Оаха цхьаьюла балхаш даьд контрольно - ревизионни болх тоабара, еш йола ревизеш дикагIа хилийтара.

КIезига къовсам лоаттабац оаха торговлени розничны маьхаштен йола правилаш телхаерашца. Цхьабакъда, гIулакхаш тоалуга мела лел, ийдархой Iехабелген кхыдола харцахьара гIулакхаши хIана а тIехьа дIадаланза де. Цхьайолча кооперативношка а телхаю торговле предприятештен общественни кхачан предприятештен оттаяь йола балха режими спиртной маларaш доххара оттаяь йола порядок.

Цаьхха ревизеш ярах, административни дакъе бехи барах, уголовни дакъе бехктокхаме оазарах чакхдоалаш дац законности правопорядоки чIоагIъяр, лакхе белгалдаьха балхаш боккха лоархIам болаш дале а. Дувцар фу аьлча, из да халкъа рузкъана тIаккхувдилга, из доаделга дIадаккха яхилга, уж декхараш кхоачашдеча тхона новкъостал а дулургда, де а деза халкъа депутатий советаша, пайщикаша, юкъарча тIахьожама комиссеша, новкъостий судо, гражданий сходаша. Цар потребительски кооперацешкарча предприятей балха управлени ечен тIахьожам лоаттабечен хьинаре дакъа лацарга хьежжа дукхача дакъе тийша да социалистически доалахье лорaяр IалашдеIга.

* * *

Дийцача дешах лаьца Лакхехьарча Совето тIайийцар шерра сопам.

Поэзе дуьнен тӀа

ЧАХКИЕВ СаӀид

АУШЕВГӀАР ВЕЖАРИЙ

Замо вттаргья шин гола,
Бакъда, саго, болат санна,
ЧӀоагӀа, цӀена
Лоатто деза эздел, сий.
Царех беций хоза кийна,
Мехка, халкъа боззаш бола
АушевгӀар вежарий!
Цар сий дезхаар шоай
дезь, кьана.
Шоаш кьалкхийча,
лийлензар уж
Лехаш, ехаш
Йайза моттиг, доккха мин.
Дезьен кьонгаш шоаш ма
хиллар,
Халкъа гӀулакх карайца,
Бахар ерма
Адам, Руслан, Базьаудин.
Човлахе де сага вахар.
Дукхха говзалаш в лаьтта
Сага вэаш,
Царех хулаш дега тоам.
Юкъар кхесташ, — кийча
хилар
Ца хилийта кхаза тӀом.
Цига ала майрал, денал.
Из сийлахьа гӀулакх, кхеташ,
Шеко йоацаш,
Дизза дӀатӀанийцар цар.
Хьаькъал, маьнарал,
дог-цӀенал,
Сатий тешам шоашкар
гойташ,
Хийла моастаг!
Вола кӀанташа хӀанзза кьар.
Кьона ба уж, юхагӀерта.
Кьамальпа а лелхац юкъе.
Хьенна хоз из,
Шоай эздела, эхьа дий,
Бакъда, атака чукхоже,
Халаш, вттар кьалхарчерца
Гургба шоана
Адам, Руслан, Базьаудин.
Кьонахчал да майра хилар.
Баьзда, моллагӀчо ц
йоеккхаш

Турпал яха
Из сий дола эза цӀи.
Дальхьан хилва шун да,
наьна,
Шун доттагӀал, Ӏуйре,
сайре,
Кьона вахар,
Шун седкъешка йоаге цӀи!

ЛАЬТТА

Шин берега нана санна,
Фийла хьежаш, со
ЛадугӀаш ва хӀаро данна
Хьога — Лаьттан сов.
Лаьтта, за кхача хана,
Хийла ду Ӏа Ӏетта,
«Ва, са дади! Ва, са
нанийа —
Яхаш, цӀогӀа датт.
Миттӏа уна да хьа цӀона,
ГӀийла я хьа юль.
Сизиф вуаца эшаа хьога,—
Беза ба хьа мухь.
Духаш лагт хьа кхона вахар
Кьахьеча сима,—
Кхераш ва со ахка
дехар,
Вир додаш мо.
Химически дарц ца хаддаш
Хьона ӀотӀакарц,
Термоядерни снарядаш,
Хоза доаца гара.
Дуташ даш хьо мессахана,
Ӏоухийташ цӀий...
Ва, хьо ма дий тха да,
нана,
Тха вахара чӀий!

АРЕНКВА Цхьа

Денош дӀаух

Денош дӀаух, сох дог ца
лезаш,
Уйлаш дӀакхуль, сох кье ца
деташ,
Хьамсара, хоаха, унзара,
тийна.
Ое, ма дукха з уж са дог
чу ккийна.

Денош дӀаух кьонал чухкаеш,
Йезарах кьесташ, уйлеша
кьуесаш.
Кердача наькъий мезаш
дулаеш,
Безамо зиваш тӀа ноташ а
дулаеш.
Денош дӀаух, сох дог ца
лезаш,
Уйлаш дӀакхуль, сох кье
деташ.
Хьамсара, хоаха, унзара,
тийна.
Ое, мо дукха з уж са дог
чу ккийна.

Кхачан промышленноста болхлой денга дикача толамашца накъавбаьхкаб Грознерча кондитерски фабрикерча бисквитни участка болхлой.

Дукхача хана деза производстве хьалхле лелаеш хьаьоагӀарех ба цу участкера М. Дудкина, А. Абдулмежидова, хӀаьта шин хана цар ученикаш хинна Т. Фенот, Т. Умарова шоай хьехамчаш санна дика кьахьегаш ба.

Цу болхлоша арахецаш йола кондитерски изделеш дикал лакха йолаш хул. Из иштта хилийтара дукха терхам тӀабохийт участка технолога Емельянова Людмилас, цхьа йоккхагӀа йолча мастера Халилова Тамаре.

СУРТА ТӀА: (аьрдехьара аьттехьа) М. Дудкина, А. Абдулмежидова, Т. Фенот, Т. Умарова, Л. Емельянова.

И. ШЛИЕВА сурт.

Кхоана—кхачан промышленноста болхлой Ди

НАЬХА ЙОАКХО ЕРАШ

Кхоана берригача вай мехкарча кхачан промышленноста болхлоша лезду шоай традиционни цӀей.

Кьахьегаиа толамаша догӀоздаькхка болаш цу даькъа кьахьегамхой шоай профессиональни цӀейна накъавболах, вай деррига халкъ санна партел XXVI-ча съездан цул тӀехьагӀа хиначa КПСС ЦК Пленумийн решенеш вахаре кхоачашъеш долча хьале.

Советски халкъо фашистски Германи хӀалакьеш. Коталo яьккха 40 шу дизара сийленца накъавбахаре тӀехьа шерра социалистически ахь яьржай вай беррнгача мехка.

Коммунистически партеи Советски правительствоси цахаддаш йоакхо еш дола хӀамеи вай социалистически строях дӀадаргдоаца дакъея хила а хиинад, да а да советски наькха хьал-таро товелга.

Цу хьаькъехьа доккха дакъа дӀалоац, Кхачан программа кхоачашъяра дехкараш хьалхашка латтача, кхачан промышленноста болхлоша.

Вай республика кхачан промышленноста Министерствана чуйоагӀача предприятешка кьахьегаш 2 эзар совгӀа болхлой, гӀулакхера нах, инженерно-технически болхлой ба. Цар шоай дехкар лоархӀ, дисциплина чӀоагӀъеча, баха нах халкъа эшача товараша ӀалашбаРца дувзадена дола дешаш кхесталеча, кьахьегама коллективех долча кердача законага хьежжа шоай таронех бизза пайда ийбелга.

ДикагӀа дола хьонхамаш дахаран, кьахьегам коммунистически хьисапе лелабаран тӀехьа яьржача социалистически яхье дакъа лоацаш я 18 производственни коллектив. Царна чуйоагӀача 67 бригадана, участкана, цаха еннай «Коммунистически кьахьегама коллектив» яха сийлен цӀи.

1983-ча шера лелаьча социалистически яхье котало яьккха № 4 йолча Грознески маьхк еча завода еннай карара кара тала ЦӀе Байракх, иштта хотьальнарех я Гудермесски маьхк еча завода, Урус-Мартановски райпищекомбината коллективаш.

Цу предприятешка хаддана болха юкъеяхухь кьахьегама планировани ярен ва вӀаштӀехьбаккхарен керда методаш, прогрессивни технологи, цига лакха ба кьахьегамей производственни дисциплина боарам.

Карарча шера шерра социалистически яхь а йоаржаль, толамца планови заданеш кхоачашъеш я даькъа предприятеш.

Итогаш яьй кхаь квартале баьча балха. Кхачан продукташ арахецилга совкха укх ханаца кийсдича 11,5 процент лакхденнад, планагӀа 7 процент мара ца лаьрхӀача. Плавил совгӀа 2 миллион сома маьхка халкъа эша товараш арахийцад. ДӀалхача юкъа кьахьегама овсарле 109,6 процент дегӀаенай. Министерствала чуйоагӀача предприятешка хӀара шера маьхка булкай, кондитерски изделей, консервай итт керда тайпа арахеп.

Кьахьегама овсарле цхьа процент лакхъея продукцега дӀадолар ах процент хоадеи аьнпа карта баь тӀахьехам хьаллаьцар республика кхачан промышленноста ерригача предприятеша. Цо таро елар 1984 шера лакхара социалистически дехкараш тӀалла.

Тха предприятешна кьахьегаш ба итташ, бӀаьи шоай гӀулакх дика довзаш бола говзанчаш. Шин говзал еаш, бехктонхам кхетабеш, кьахьегам лехамца лелабеш хилара белгальянна я Грознески маьхка комбината бод хьекхабер йола Т. Дзыгиа, бригадир Н. Севостьянова. Малгобекски маьхка завода бод хьекхабер Т. Мальсагова. № 4 йолча маьхка завода хьоар Ӏочудухкар Т. Тутаева. Курчалоевски пищекомбината слесарь С. Умархаджиев, Урус-Мартановски райпищекомбината болхло Я. Эдельханова, иштта кхы дукхабарш. ЦӀей тӀакховчаш «XI-ча пятилетка ударник» яха цӀи еннай лакхехьа бувцараша.

Сийдолаш а нехе чӀоагӀа эшаш я професси я Кьахьегама ЦӀеча Байракха ишь орден лелаеча Н. Овчинникова яр. Из я Грознески маьхка комбината мастер-пекарь. Нина Ивановнас, шин говзал тӀехдика йовзарал совгӀа, кьонабараша камарцна дӀалу дукхача шерашка Ӏоаль опыт. Из кагирхой хьехачча я. Хьехамча кьонача болхлочун профессиональни опыт дӀайовзийта Ӏац, цо Ӏомабу кагирхой наьха дог гӀоадаккха, шоай кьахьегам беза, шоай професcех доккхал де.

Батонаш, сайкаш, кхыйола булкаш вай хӀара дена йола кхачан продукт я, хӀаьта Нина Ивановнайна, цуннa улув кьахьегачарна вахар да из, шоай дерригача вахаре цар херка гӀулакх да из.

Хьехамча яха лакха цӀи лелаеш итташ тӀехдика мастераш ба тха даьнъе.

Карарча хана тха отрасле кьестадеш да нах дикачеи тайп-тайпарчеш кхачанца из мосга дукхагӀа Ӏалашбара дешаш. Дукхача предприятешка, кьаьстта Грознески №№ 4, 5 йола маьхка заводаш, Ачалкхера минерални хий арахеца завод. Гудермесски горпищекомбинат эргальха товеш латт производства низалаш дукхагӀа хургдолаш, хьальеш латт керда цехаш.

Булкай изделеш, тайп-тайпара маьхх, плодово-ягодни, консервни продукци дукхагӀа арахеца йолаенай укх шера предприятеш. Цул совгӀа, маькха-булкай изделеш хьеча тайп-тайпара продуцие дикал айъеш йола хӀамаш етт бедах, шурах даькха моро, модифицированни храхмал, соеви дезодорированни хьоар. Пищекомбинаташка чакхйоахача юртбоахама продуктай бийдала доккхагӀа долча даьлъах пайда ийбу компоташ, варенеш, джемаш, натуральни соккаш, напиткаш арахецача.

Тха промышленносте бокха пайда ийбу тайп-тайпарча бийдалах. Уж я вай республике шортта долаш дола остеш, хьун бӀараш, хьамисаш, кхыраш.

Царех яь продукци бахархоша дика хоатташ а дӀайеш а я.

Цхьабакъда, ала йиш яц отрасле деррига дика а да, цхьаккха проблема а яц, аьнна. Халахете а цхьацаболча предприятей бехха тӀа, хӀанз а долаш да кхочамбоацараш.

БоагӀаш бола пайда ийбац производственни низалех, цхьаболча хана наха хоатташ йоаца, беза нах бола продукци ара а хецаш кхоачашъю планаш.

Отрасла кьахьегамхоша дика кхетабу шоай бехктонхам, царна гу дӀахо дӀайодача ханa кьахьегама дикали культурен лакхьяра тхьа екхьа шоаша хьалхашна латта дехкараш мел цӀенхаштта да.

Л. ХАРСАНОВ,
НГӀАССР кхачан промышленноста министр.

МАССАЗА А КИЙЧА ХИЛА

ТАХАН РЕСПУБЛИКЕ ДӀАЙОЛАЛУ ГРАЖДАНСКИ ОБОРОНА МЕСЯЧНИК

Вай республике а дикка болх бу граждански оборона военизированни йоаца формированей гӀулакхаш тоадара, бахархошта юкъе граждански обороннa пропаганда яра.

Нах лорабара средстваш, дукха кхыдола хӀамаш практически Ӏомадеш йола занятеш чакхйоах промышленни а гӀишлош а предприятешка, учреждененшка, дешара заведенешка.

Цу балха ломагӀо опыт Ӏоаьй Назрановски районерча Ахриев ГӀапура цӀерагӀа «Электроинструмент» заводе, «Назрановский», «40 лет Октября» совхозашка, районни больнице, района кхыча боахамашка.

Граждански оборонаца бувзабена болх тоабара гӀо ду учебеша. Из дика гучадаьнхар дукха ха йоаллаш «Автоспецоборудование» яхача заводе чакхъяьхача учебеша.

Дукхача предприятешка, боахамашка, учреждененшка дика леладу граждански обороннa пропаганда елга. Масала, Ӏомие а хьаьца а мегарйолаш опыт Ӏоаьй «Красный молот» заводе. Укхаза каст-каста гойташ хул граждански оборонах лаьца дувцаш дола фильмаш, лекцеш еш, кийчъю гойтара агитаця, завода радио гӀолла передачаш ю.

Граждански оборонаца тӀадувеаш дола дехкараш динагӀа кхстадайтара а, кьоастадара а, военно-патриотически кхетам луш бахархой Ӏомабара, ГО-на пропаганда яр дукха тахан вай республике дӀаболалу хӀана традиционни хиина бутт.

Цу бетта, тӀехьа-тӀайоагӀача хана граждански оборона болх дикагӀа Ӏомабара, цуна кӀоаргагӀа пропаганда яра лаьрхӀа предприятешка, колхозашка, боахамашка, учреждененшка, дешара заведенешка чакхйоахаргья тайп-тайпара мероприятеш. Кьаьстта тернах тӀабахийта беза нах лорабеш йола средстваш Ӏоаяра, сооруженеш дукхагӀа хилийтара, учениш кьовьлахо хийтьяь чакхьяхара.

Халкъа боахамашка лекцеш еппаргья, докладаш, беседаш ергья. ХӀаьта кинотеатрашка, культура ЦӀеношка, клубашка гойташ хургда граждански оборонах дувцаш дола фильмаш. Библиотекашка чакхйоахаргья тематически сайренаш, викторинаш, хеттарийн жопийн сайренаш, литература выставкаш. Из бутт болча хана вахе йовзаргья граждански обороннa эшаш йола инженерни, противопожарни техника, дукха нах боабеш болча герзах нах лорабара йола медицински средстваш.

И. КОНОВАЛОВ.

ДӀАХАЙТАР

КПСС Грознески горкома марксизма-ленинизма университетан КПСС Гудермесски горкома пропаганди агитацен отделом «Пропагандистски говзал лаккхьяра» заочни отделене I курса Гудермесски филиале дешабагӀарашка дӀахойт, эгера хьалхара дешара сесси 1984 шера 22 октябрера 27 октябре кхачалца КПСС Гудермесски горкома кӀеношка хургйолга.

ДешабагӀараш берригаш а хига бехка дехкарийла ба.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

Хьамсара эцархой!

«Автотовары» яхача № 13 йолча тика тӀа (г. Грозный, Ашхабадски улица, 103, Чернореченъя яхача поселке) хьхкай Ленински комсомола цӀерагӀа заводо арахецаш йола «Москвич-2140» яха автомобилаш, хӀаьта уж цига паргӀатта йохкаш а я. Уж автомобилаш арахийцача заводо гаранти лу цар тӀехдика болх берг хилара.

Дувла тха тика тӀа, хьамсара эцархой!

«Промтовары» яха объединени.

ТЕЛЕВИДЕНИ

20 ОКТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Цхьан дуьта истори» яхача телевизионни документальни фильма премьера.
8.55 — «Спортлото» 42-гӀа тираж.
9.05 — Цхьан оал А. Антипенкас.
9.30 — «Ер шоана могаргда».
10.15 — «Йоазонхой вахара».
11.15 — «Белград. Мугьалонна 40 шу дизар». Киночерп.
11.35 — «Дуьнен халкъий кхоллам».
12.00 — «ВешцаргӀай дуне».
13.00 — «Хьона дагадоагӀа, ноанкьост».
14.00 — «Базаьм шмален».
14.30 — «Кердадараш».
14.45 — «После заката — взлет» яхача документальни фильма премьера.
15.25 — «Берий альбом». «Пано удам генам дела». Мультипликационни фильм.
15.55 — «ВӀаштаьта гулдер — теша ханадар».
16.55 — «Кердадараш».
17.30 — Хоккейх йола СССР чемпионат. «Спартак» — «Крылья Советов». Перерыв йолча хана — «Ма гаш хила безам бале».
19.15 — Политически обозревателa В. П. Бекетова кхеттель.
19.45 — «ТӀехьара визит» яхача телевизионни художественни фильма премьера.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Малеца вахар чу гӀолла». Кьонача исполнителей 4-гӀа Эрригсоюзни телевизионни конкурс. Бакинцера передача.
23.00 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ӏуйренара гимнастика».
8.15 — «Мегаш хила бозам бале».
8.30 — «Кхоамарманара инженераш». Ӏоама-довзийтара фильм.
8.45 — «Цхьана — бертта де» [illegible].
9.10 — «Массанахьа йола стадион».
9.40 — «Ӏуйренара почта», яха музыкальни передача.
10.10 — Грузински ССР телевидене программа.
11.45 — Ритмически гимнастика.
12.15 — «Кьоначеа Тбилисе мукъамаш».
12.40 — «Сана догаца гу кьо». Документальни фильм.
13.00 — Хоккейх йола СССР чемпионат. ЦСКА — «Динамо» (Рига).
15.20 — Кхоана — кхачан промышленноста болхлой Ди.
15.30 — «Нахь-ГӀалгӀайчи кӀира».
15.40 — «Бахьцаре бола кургъа са геракх»... «Горошинка» яха берий ансамбла концерт.
16.10 — «Хаамьлата шахьарча торгови центр». Фильм.
16.25 — «Ловзия идаксар». Телевизионни клуб (гӀалгӀай меттала).
16.50 — Искусствай дунен тӀа. «И. Дутаева мастерски» (нохчий меттала).
17.20 — «Чкун Хинах бола оалам». Художественни фильма 1-гӀа 2-гӀа серия (КНДР, 1980 шу).
19.30 — «Музыкальни карусель». ГДР-ера передача.
20.00 — «Бийса деаьхала хийла шун, бараш!», «ВӀаро курман». Мультипликационни фильма.
20.15 — «Могаший».
21.00 — «Ха».
21.35 — «Тоша кoир». Художественни фильм.
23.00 — «Кердадараш».

21 ОКТЯБРЬ
КХАЧАН ПРОМЫШЛЕННОСТА БОЛХЛОЙ ДИ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — Кхачан промышленноста балхахой Денга. Документальни фильмаш: «Хьон маьхк чам боашшагӀа я», «XX-ча бӀешера йоаная дер».
9.10 — Илли оал Татарски АССР халкъа артистка Б. Гизатуллинас. Казанера передача.
9.30 — «Гургал».
10.00 — «Советски Союза гӀулакх дола са цӀ».
11.00 — «Могаший».
11.45 — «Ӏуйренара почта» яха музыкальни программа.
12.15 — «Пионери». Киножурнал.
12.30 — «Юртара сакъыт».
13.30 — «Музыкальни киоск».
14.00 — Фильм — бараштa. «Вера хахара цӀабчаш».
15.25 — «Илли сагаро дус». Горькера передача.
16.20 — «Кердадараш».
16.25 — «Тарханы» М. Ю. Лермонтова музейн-усадьбах дола документальни фильм.
16.40 — Тахан — кхачан промышленноста балхахой Ди. Дехкъа дехцаш ба СССР Кхачан промышленноста министр В. П. Левин, СССР дукхем мтрвел промышленноста министр Е. И. Сизенко.
17.15 — «Шун письмошка хьежаш». Кхачан промышленноста балхахошта хетадь концерт.
18.00 — «Дуьнен дахьташа маьхкар панорама».
18.45 — «Бурундука». Мультипликационни фильм.
19.05 — «Цхьна арена тӀа».
20.00 — «Путешественникий клуб».
21.00 — «Ха».
21.35 — «Футбольни обозрени».
22.05 — «Дизазани панорамаш», 2-гӀа передача.
23.05 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Зарядка е дӀаотта».
8.20 — «Иль турбона новрӀа сюита». Фильм-концерт.
8.50 — «Воина - тренер». Мультипликационни фильм.
9.00 — «Эрсий метта кхоанак».
9.30 — «Бозкто керлон». Телевизионни документальни фильм.
10.05 — Союза ССР Пачхьалкхан академически симфонически оркестра концерт.
11.00 — «Фаьнг болча хьоапапа», «Пьарнат», «Аргонавтан». Мультипликационни фильмаш.
12.00 — «Объектив».
12.30 — «Гималаеш карадорадар». Телевизионни документальни фильм (Франци). 3-гӀа серия — «Дахьяза лоамаш».
13.00 — «Дийнона хӀамай дунен тӀа».
14.00 — «Тха корреспондентана дунеа».
14.25 — «Карпатий илланаш». Черновцера передача.
15.00 — Останкино Концертни студера Г. Зимина новза сайра.
16.55 — «Зала отадап». Кхаь серех дола телевизионни художественни фильм. 2-гӀа серия.
18.00 — ГӀорбахчо советски исполнителаш — Ленински премии лауреаташ. СССР халкъа артиста Социалистически Кьахьегама Турпала Э. Гилельса концерт.
18.50 — Гандболах дола кубок. Мӏнах. Запорожьера передача.
19.20 — Батуташ кхузьел… СССР чемпионат. Киевера передача.
19.50 — «Увлеченность». Телевизионни документальни фильм.
20.00 — «Бийса дааьхала хийла шун, бераш». «ВӀаро курмаш». Мультипликационни фильма, 2-гӀа даькъа.
20.20 — Баскетболах йола СССР чемпионат. РТИ (Минск) — «Университет» (Ташкент). Минскера передача.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Хьехаб — шинша». Художественни фильм.
23.00 — «Кердадараш».

РАДИО

20 ОКТЯБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хеттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программ (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программ (гӀалгӀай меттала).
8.35 — «Хьамийна — Дальхан дагӀонашка» (нохчий меттала).
10.15 — «Керда Ӏяьдалаш — вахаре» (нохчий меттала).
10.35 — Реклама (эрсий меттала).
11.00 — «Кьонах» (эрсий меттала).
11.30 — «Литература НахчГӀалгӀайче» (эрсий меттала).
12.40 — Лирически эшараш (гӀалгӀай меттала).
13.00 — Кхачан промышленноста балхахой Денга. «Бехкеча наха гӀулакх дара культура лакха хиларе тӀехьа».
13.15 — ДӀалоих И. Жуков. Музыкальни передача (эрсий меттала).
18.00 — «Музыкальни почта» (гӀалгӀай меттала).

УКВ.

17.00 — Эрсий илли шоаньзашан.
17.20 — Пионервожатен даарххоштан.
17.50 — М. Сулаева стихаш дошла илеаш.
18.10 — Эфире я новч-гӀалгӀай музыка.
18.30 — Халхара эшараш.

21 ОКТЯБРЬ
КХАЧАН ПРОМЫШЛЕННОСТА
[illegible]

7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
7.30 — Передачай программ (эрсий меттала).
7.33 — Передачай программ (нохчий меттала).
7.35 — Хоамаш. Хеттам (эрсий меттала).
8.25 — «Шоана хоза хета эшараш» (эрсий меттала).
11.20 — Кхачан промышленноста болхлошта хетаь музыкальни программа (эрсий меттала).
15.15 — Вальсаш ен (нохчий меттала).
16.00 — «Шоаьнни глобус» (эрсий меттала).
16.30 — «Кьона тӀехье» (нохчий меттала).
18.00 — «Наьнашна деттагӀаш долчарна» яха концерт (нохчий меттала).

ЛОРАЛЕ, ГАЗ!

ГРАЖДАНАШ!

Газови прибораш лелаяра кхерамзален ерригa правилаш нийса кхоачашъе!

Болх беш йоле прибораш бӀарг локкхаш саг воацаш ма йиталаш. Газови прибораштa тӀа ма дитадаш кагий бераш, кьабечна нах, беха нах, газови прибораш лелае хоаш боаца гражданаш.

Хий дӀоахдечеи цӀенош дӀоахдечеи приборий горелкаш тӀа газ хьал ма сагалаш, горелкаш хьаллотайлен хьаллотаьчул тӀехьагӀен кӀур ухача турба чу гӀолла фо хьалъозий а хьене мара.

Фо во хьалъйаш хуле, цӀенош дӀоахдеча пийшках, хий дӀоахдергех пайда ма боаъе лац.

Газови приборех пайда эцача хана фо кхетийта уж чулаттача цӀагӀа.

НагахЬ санна шун квартире, вӀаштӀардаьча цӀеной лагӀашна е подвала чу газа хьаж еттьлой, хьал а ма лотае, дӀа а ма йоае электрически прибораш сердали, гучахьа йоагаш цӀи ма хилийта (гӀаьле ув зар, цӀилеторг сӀгар, и. кх. дӀ.). Сиха фо чухкетийта цӀагӀа, 0-4 телефон а теха хоам бе газа хьаж етталу аьле.

Лакхе йийца правилаш кӀезиг-дукха а кхоачаш ца еш йитача газа зиеха тарлу, тӀахкха хатар хургда шоанеи шун дезалаи хинна ца Ӏеш, шо дахача цӀеношка бахача шун лоалахошта а.

Хьонаш лоралуш хилаьш!

«Грозгоргаз» ЭПУ.

Тахан республике гӀоллен Грознен хувцалуш моркаш а йолаш, йоачан а йоацаш, Ӏуйрийна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 0—5 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 5 — 10, Грозне 7 — 9 градус йоаххал йолаш хилен тарлу.

Кхоанен ломмен моркаш а йолаш, йоачан а йоацаш, тайп-тайпарча овгӀонашкахьара секунде 3—7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана —4 +1, дийнахь +4 +9 градус йоаххал йолаш хилен тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

МИШТА ГӀУЛАКХ ДУ ШОАНА

ТӀАХЬОЖАМ БАЦ

БӀарг кьесташ а Олимпийски проезден Киевски улицагӀен лакха урагӀьяха латтача хозача зданей йоккха комплекс.

Дукха нах бах укхаза, цудухьа хеталу, моттигерча продовольственни тикаша эцархой мел эшача хӀамашца Ӏалашбе боагӀар, аьнна. Цхьабакъда, из укхаза деш дац кхачен товарий ассортимент кье хиларах, шурий продукташ, дукхаза а во хулаш йола маьхк, шин ханнахьа хьатӀа ца кхахьар бакьан долаш. ВӀаштӀехьа доаца уж деррига хӀамаш леткъаде а доагӀаш леткъаду гражданаша.

Мел дика хийттадар Олимпийски переулкагӀа № 3-а йолча здане № 2 йолча продтоварий Грознески объединене № 157 йола тика хьабийллача хана, хьайийллавле а хилазар цу чу йохка хӀама-м. Ха йоацача хана кхухьача маьхкагара, цу чу латтача чьыгара, конфеташкара, печаргара дӀаиккхача.

Торгови култалхошта дукха ха йоацаш дагадехалар цунах Гастрономически тика елга, цу гӀуланха йоккха кхо холодильник а оттайир, цхьабакъда, уж а, хьалхагӀа санна, яьсса я.

№ 2 йолча продтоварий Грознески объединене № 166 йола тика «воени городове» я. Помещени ала хӀама доацаш дика я, цхьабакъда, цу городоне Киевски улицагӀа, 12—22, яхаш йола Якушкина Зинаида Леонтьевна, дукха кхыбараш а санна, чӀоагӀа кадаш я тика тӀа массаза а хилац тайп-тайпара круппаш, хьоарах яь хӀамаш, ца яхьаш каст-каста гоаю шурий продукташ, №№ 1, 5 йолча маьхка заводаша доаттаеш йола маьхк, яхаш.

Из бакъду тика чу латтача Т. С. Шадиевас. Жалобай книга хьакховдаду цо эцархоша дазь дукхха критически йоазош тӀа а долаш, цхьабакъда, хьакимаша уж теркаллечов тара дац гӀулакх.

Маькхи шурий продукташ иштта мала кхыдикагӀа вӀаштӀехьйоалаш яц Киевски, 25, улицагӀара Б. Струкина заведующи йолча цу объединене № 160 йолча тика чу а.

— Геттара ха яхача хана яхьаш хул маькх, — деша духтӀавоахкх цо, — из ханнахьа дӀаехна якхха тхона мага, хӀаьта латташ бийса яьккхача йокъалу.

Дукхха а вогӀа латт из микрорайон юртбоахама продукташца Ӏалашъяра гӀулакх. Аьттув баьцначара шеш я уж.

Района култалхошта из ховш да, цхьабакъда, тоадаларгахьа лаcташ дац.

№ 1 йолча Киевски улицагӀерча цӀенна нийса сехьа оагӀорахьа Горкоопторго сихача темпаца хьалъеш «Юртбоахама продуктай» тика яр. Говахьа бахача наха кхоачам бара аьттув болча метте хилийт яр из, ГӀовнаш а подсобка а хьальъчул, холодильникаш чуоттаьчул тӀехьагӀа балхаш санитар гӀиллолхоша, канализационни система а чакх ца йоаккхаш, асфальтови планировка а ца еш.

— Укх шера сентябрь беттa дезз подсобка чура ловдамбоаца хӀамалгаш йоах оаха, — халахеташ дувц тика чу латтача Х. Т. Мальсагов, — хьатӀадоагӀаш Ӏа да. дӀакхоачаш да деш дика балхаш даь дарг ма дий, аьнна, хьагуш хӀама дац.

Олимпийски проезда № 7-б йолча цӀенна лахла цхьа дика хӀама дагадеха хьаль латташ дукха ха йолаш иштта торгови павильон а я, цхьабакъда, Ӏоуллаш мукх биаь чӀега а болаш латташ я из а.

Цу моттиге бахача наькха «проблемина» хилтъе депутатий Совета Ленински райисполкомо тернал ца еш юхаргьяц, аьнна, хеталу. Цхьабакъда, укхазарча торгови порядок хьалхагӀа ме оттаю дикагӀа-м дар! Из дӀадех хӀанз цига бахача, эзараш болча гражданаша.

М. ФЕДЯНИН.

ХЬАМСАРА НОВКЪОСТИЙ!

ДӀАХОХЬОШ ДА 1985 ШЕРА

«СЕРДАЛО»

ГАЗЕТА ЯЗЛУЛГА

Газет язду «Союзпечата» ерригача отделенешкеи агентствашкеи, предприятешкарча, учреждененшкарча, организацешкарча общественни уполномоченнеша.

Газет яздара мах: шера—4 соми 8 кепиги, ах шера—2 соми 4 кепиги.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковска, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктоахаме секретара — 2-84-69; отделаш: партийни вахара — 2-54-04; промышленностей транспорте — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кхаьнаш — 2-85-84; корреспондентий — 2-80-89.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора—2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-69; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-84; корреспондентов — 2-80-89.

Газет арадувла шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ02396. «Грозненский рабочий» издательства типография, Маяковска, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4356.